

San Marcos

en el mixteco del suroeste del distrito de Tlaxiaco
(meh)

Se usan los corchetes [] para encerrar las palabras en que hay duda de que estén en el texto original.

Se usan los medio corchetes _ _ para encerrar palabras adicionales que no se encuentran en el texto original.
Se escriben para ayudar a la comprensión de la lectura.

©Wycliffe Bible Translators, Inc 2015

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/mx/>

Tu'un vá'a ntee Marcos

Juan ya síkuánuté stékútu'ún re' nuun'
rá ñivi nuun' ñu'un sáin

1 ¹ Su'va nkijíé'é tu'un vá'a jie'e' Jesús, ya kúvi Cristo, ya ñani Ndiosí' re' tatúní' re' nuun' ñiví, jee kúvi re' se'ya Ndiosí'. ² Nkuvi sáni ya ntee Isaías. Isaías nkuvi ñin tee, ya njiá'a Ndiosí' tu'un re' nuun'-u, tió chíji ví'í, ya káchí'-ó profeta. Ntee Isaías nuun' tutu' tu'un nkachi' Ndiosí' nuun' se'ya re':

¡Tiin kuéntá'! Chi tájí nì' ñin tee nì' kachitu'ún re' tu'un nì' xí'na ka' nsú ka' suvinú.

Jee maaré' satú'va re' ánima' rá ñivi jee kenta nú.

³ ñin tachí' yu'ú tee nì' kè'ín jín tu'un nì' kánajín-i nuun' ñu'ún sáin nuun' ntuví ñivi:

“Satú'va rán ánima' rán sáva koo mani' rán nuun' Ito'o'-ó kuéntá' satú'va rán ichi kiji re'. Nasa'á naa' rán ichi kiaa re'”

sukuán ntee Isaías.

⁴ Nkuvi sáni ya ntee Isaías, chi nkenta Juan nuun' ñu'ún sáin jee síkuánuté re' rá ñivi. Jee stékútu'ún re' nuun' ráa ya kuanuté ráa ré nakani ini' ráa jie'e' kuachi ráa jee kunikin' ráa Ndiosí'. Jee íyó nakani ini' ráa sáva kuneká'nú ini' Ndiosí' jie'e' kuachi ráa.

⁵ Rá ñivi kuatín Judea jín nì' ñivi ñuun' ká'nú Jerusalén kéne ráa jiá'án' ráa tesó'o ráa tu'un xíné'én' re'. Jee sáa nna'ma' ráa kuachi ráa nuun' Ndiosí', jee síkuánuté Juan ráa nuun' nute ká'nú Jordán.

⁶ Jee ñú'ún re' sa'ma lá'ví ya kúvi ixi camellú' jín ñin sinchu' ññin yí'í chiji-i. Jee nyaji'-i litoo' jín nuxi ñuñu' yúkú.

⁷ Nstekútu'ún-u nuun' rá ñivi:

—Yata' nì', kiji ñin ya kúná'nú ka' nsú ka' nu'u', ya ntuné íyó ní'in nì' ññin tiñu lá'ví kúvi nì' kuéntá' musú' ké'en ñivi, ya kuiñi íti nì' jee nanají nì' ññin yí'í nijian' yí'í jie'e' re'.

⁸ Suviní' nsikuánuté ráno'ó jín nute, soo suvire' kuatíñú re' Tachí' íí' Ndiosí' sáva sikuánuté re' ráno'ó, sáva ki'i-i ánima' rán, —nkachi' Juan.

Jesús ñanuté

⁹ Jee rá kivi' yukuán, nkene Jesús ñuun' Nazaret, ya tñin Galilea. Jee Juan nsikuánuté maa nuun' nute ká'nú Jordán.

¹⁰ Ni kuakene Jesús nuun' nute, kuísá nini' re' ya nine antiví nuun' néé' Ndiosí', jee Tachí' íí' Ndiosí' vaji kuun nuun' re' kuéntá' ñin paloma. ¹¹ Jee nka'an' ñin tachí' yu'ú ne súkún jee nkachi'-i:

—No'ó kúvi se'ya nì' ya ñúnúun nì' jee kúvá'a ví'í ini' nì' né'yá nì' no'ó.

Nnukú Satanás sikúvi re' ini' Jesús

¹² Jee maá “hora” yukuán, Tachí' íí' Ndiosí' ntají re' Jesús kua'an'-a nuun' ñu'ún sáin nuun' ntu ñivi. ¹³ Jee Jesús nnee' re' yukuán uvixiko kivi', jee Ito'o' tachí' kíni naní Satanás nnukú-u nsikúvi-i ini' Jesús, sáva kaníjiá re' maa, nékúvi, soo ntu nkúvi. Jee nnee' re' nuun' íyó rá kiti yúkú. Jee rá najiá'á' íí' Ndiosí' rá kúvi ángel, nchineí ráa Jesús.

Nkijié'é Jesús tiñu re' rá ñuun tñin Galilea

¹⁴ Sáa ntiin ráa Juan nchi'i ráa maa vekaa, jee ña'an' Jesús ñuun' Galilea stékútu'ún re' tu'un vá'a Ndiosí', [jie'e' naja tátúní' Ndiosí'], ¹⁵ jee nkachi' re':

—Ya nkenta kivi' ñani Ndiosí', ya vakuyatin tátúní' Ndiosí' nuun' ñivi. Nakani ini' rán jee inu ini' rán tu'un vá'a Ndiosí', naní evangelio.

Kána Jesús kumì' rá tee t̃in tiaká

¹⁶ Jee sáa kuajia'a Jesús yu'ú nteñú'ún Galilea, jee nini' re' Simón jín ñani'-i Andrés. Yá síkéne raa ñunu tiu've raa nuun' nteñú'ún, chi kúvi rá tee t̃in tiaká. ¹⁷ Jee nkachi' Jesús nuun' raa:

—Kunikin' rán kutá'án rán jín nu'u'. Jee sa'á nì' ráno'ó tee, yá stútú rán rá ñivi kivi raa na'á Ndiosí', kuéntá' kuá' rá tee t̃in tiaká —nkachi' re' nuun' raa.

¹⁸ Jee ntañú'ún kuiti' nxinóo raa ñunu tiu've raa, jee nch̃inikin' raa re'.

¹⁹ Jee nika Jesús yaku' ni ka', jee nini' re' Jacobo jín ñani'-i Juan, rá se'ya Zebedeo. Ní'ún raa ini' barkú', jee nása'á raa rá ñunu tiu've t̃in tiaká. ²⁰ Jee kuíntañú'ún nkana Jesús raa kunikin' raa re'. Jee nxinóo raa tátá' raa Zebedeo ini' barkú' jín rá musú' raa, jee nch̃inikin' raa Jesús.

Iin tee ya yí'í tachi' k̃ini maa

²¹ Jee nkivi raa jín re' ñuun' Capernaum. Jee sátu' ya kúvi kivi' nájiávi rá ñivi Israel, nkivi raa veñu'un lúlí, naní sinagoga, nuun' kútútú rá ñivi Israel jee nxiné'én' re'. ²² Jee ntiví xá xini' rá ñivi sáa xiné'én' re' raa, chi xiné'én' re' kuéntá' iin ya nísotíñú, jee kúvi tátúní' re' nuun'-ó, ntuví kuéntá' xiné'én' rá mestrú' naní escribas ya xiné'én' raa ley Ndiosí' ya ntee Moisés.

²³ Jee ntañú'ún kuiti' niyo iin tee ya yí'í tachi' kakini maa ini' veñu'un lúlí raa. Jee nkanajín-i nsá'á tachi' k̃ini, jee nkachi'-i:

²⁴ —¿Nachi k̃ini nú maánú nteñu rán', Jesús ñuun' Nazaret! ¿Á vaji nú xináán' nú ránu'u'? Jíní' va'a nì' né iin kúvi nú. No'ó vá ií' ya vaji nuun' Ndiosí' —nkachi' tachi' k̃ini.

²⁵ Jee nkuxeen' Jesús nuun' tachi' k̃ini vá, jee nkachi'-i: —¿Kasi' yu'ú nú jee kene nú re'! —nkachi' Jesús.

²⁶ Jee ña'niyi'í tachi' k̃ini vá re', jee nkanajín kó'ó re', jee nkene-e re'.

²⁷ Jee ni'i rá ñivi ntiví xá xini' raa, jee jíkátu'ún iin inka raa tá'án raa:

—¿Ná kúvi ya'á? Iin tu'un jiáá xiné'én' Jesús nuun'-ó jín tiñu niso re', jee tátúní' re' ne nuun' rá tachí' kakíni jee káníjiá raa re' —nkachi' iin inka raa.

²⁸ Jee kuíntañú'ún ñetenuun tu'un jie'e' Jesús ni'i kuatfin ñuun' Galilea.

Jesús xínúvi re' náchiso Pedro

²⁹ Jee kuíre nkene Jesús ini' veñu'un lúlí jín Jacobo jín Juan. Jee kuá'an' raa ne ve'i Simón jín Andrés. ³⁰ Jee náchiso Simón káá nuun' ito, jee yí'í kiji ña. Ntañú'ún kuiti' nkachi' raa nuun' Jesús jie'e' ña. ³¹ Iñajee Jesús nkuyatin re' nuun' ña, jee ntiiñ re' na'á ña, jee nxinákoo re' ña. Jee nkene kiji ña, jee suviña kuísá nchísó ya kaji' raa nuun' raa.

Xínúvi Jesús kue'e' rá ñivi kú'ví'

³² Sáá nkuneñu'un, ya nta'an' nkanii', jee nkiji rá ñivi jín ni'i rá kú'ví' jín rá ñivi yí'í tachí' kíni nuun' Jesús. ³³ Jee ni'i rá ñivi ñuun' vá nkutútú raa yuvé'í. ³⁴ Jesús nxinúvi re' kue'e' rá ñivi kú'ví' nó'o ké'ín nuun' kue'í', jee kue'e' rá tachí' kíni ntava' re' jee kuá'an' raa. Jee ntuví njiá'a re' ka'an' rá tachí' kíni vá, chi ya jíní' va'a raa né iin kúvi re'.

Stékútu'ún Jesús nuun' rá ñuun tñin Galilea

³⁵ Jee nikín xá nñakoo Jesús jee nkene-e kuá'an'-a nuun' ntuví ñivi sáva nakuetu-u nuun' Ndiosí'. ³⁶ Jee Simón jín rá ñivi kútá'án jín re' kuá'an' raa nñanukú raa Jesús. ³⁷ Jee sáá nñani'in' raa re', nkachi' raa nuun' re':

—Ni'i ránu'u' nánukú rán' nó'ó.

³⁸ Soo nkachi' re' nuun' raa:

—Ko'on'-órán nuun' inka rá ñuun káá yatin, sáva suni stékútu'ún ni' yukuán, chi jie'e' saáva vaji ni'.

³⁹ Jee n̄ikóté Jesús n̄uun' ni'i kuat̄in Galilea, jee stékútu'ún re' ini' rá veñu'un lúlí yukuán, jee ntají íká re' rá tachí' kíní yí'í ráa ñivi.

Xínúvi Jesús iin tee nó'o kue'í' n̄i'yí té'yú' ñiin ya naní lepra

⁴⁰ Jee iin tee nó'o lepra ɿya té'yú' ñiin, nkuyatin-i n̄uun' Jesús, jee n̄ñakuiñi ít̄-i jee nkachi'-i n̄uun' re':

—Retú kuíni nú, kuvi nasa'á noo nú xinúvi nú nu'u' n̄uun' kue'í' n̄i'.

⁴¹ Jee nkuná'ví ini' Jesús maa, jee nsikáá' re' na'á re' ntee re' maa tee vá, jee nkachi' re' n̄uun'-u:

—Kuíni n̄i'. Núnoo nú nuvi nú.

⁴² Jee kuísá nkuiyo kue'í' lepra vá jee nnunoo re' n̄uun' kue'í' vá.

⁴³ Jee nnachuichí Jesús maa, jee ntatúní' ñá'nú re' n̄uun'-u:

⁴⁴ —Koto káchí' nú n̄uun' ni iin ñivi ya nxinúvi n̄i' no'ó, soo kuáxiné'én' nú maánú n̄uun' sutu' ya ya nnuvi nú, jee soko' nú n̄uun' Ndiosí' jie'e' ya nnonoo nú sánikuá tátúní' ley njiá'a Ndiosí' n̄uun' Moisés, sáva kuni' rá ñivi ya ya nnuvi nú —nkachi' re' n̄uun'-u.

⁴⁵ Soo kuá'an' tee vá jee nkijié'é nnakani ví'í-i n̄uun' ni'í rá ñivi. Jee ñetenuun tu'un jie'e' ya nkuvi yukuán, saáva ntu nkúvi ka' kivi nijin' Jesús n̄uun' ni iin rá ñuun. Chisa' n̄ikónúun iyo re' n̄uun' ñu'ún sáin, jee nkiji rá ñivi ne ntáká ichi n̄uun' re'.

Xínúvi Jesús iin tee ya ntu kúvi kanta'

2 ¹ Sáa njia'a yaku' kivi', Jesús nkivi tuku ñuun Capernaum. Jee nteso'o ráa ya néé' re' ve'i. ² Jee nnutútú ví'í ñivi ya ya ntuví ka' n̄uun' kuiñi ráa ini' ve'i, ni yuvé'í, jee káchí' re' tu'un Ndiosí' n̄uun' ráa. ³ Jee nkiji rá ñivi jín iin ya kú'ví' ya ntu kúvi kanta' n̄uun' Jesús. Jee kumí' tee nniso maa. ⁴ Jee ntu kúvi kenta ráa jín re' n̄uun' Jesús, chi íñi

ví'í ñivi. Saáva nñanee' raa ntí xini' ve'i nuun' íñí Jesús. Jee sáa nine yukuán, jee yukuán nsikúun raa tunchisó yósó' tee ntu kúvi kanta' vá. ⁵ Sáa nini' Jesús ya nkunei' ini' raa re', nkachi' re' nuun' ya ntu kúvi kanta' vá:

—Se'ya maání'. Ya nneká'nú ini' ni' no'ó jie'e' rá kuachi nú —nkachi' re'.

⁶ Yukuán néé' rá Mestrú' ká'vi ni ya xiné'én' raa ley ya ntatúni' Ndiosí', jee naní raa escribas, jee nka'vi ini' raa:

⁷ “¿Nachi ká'án' tee ya'á sukuán? Ká'án' re' tunivá'a né'yá re' Ndiosí'. Chi ¿né iin vá kúvi kuneká'nú ini' jie'e' kuachi rá ñivi, rúja? Chi métú'un xini' Ndiosí' vá íyó kúvi kuneká'nú ini' jie'e' kuachi rá ñivi”, nka'vi ini' raa.

⁸ Jee kuísá nkuká'nú ini' Jesús ya ká'vi ini' raa sukuán, jee nkachi' re' nuun' raa:

—¿Na kuvi chi jiáni ini' rán sukuán, rúja? ⁹ ¿Né iin vá ntu víjí ka' kachi' ni', rúja? ¿Á kachi' ni' nuun' tee ntu kúvi kanta', ya nneká'nú ini' ni' no'ó jie'e' rá kuachi nú? Áxí ¿á kachi'-ó nuun'-u: “nakoo, nake'en tunchisó nú, jee kaka”? ¹⁰ Soo nu'u', ya nkenta kúvi ni' se'ya ñivi ñiví, stúvi ni' nuun' rán, sáva kuká'nú ini' rán ya nísotíñú ni' nuun' ñiví ya'á sáva kuneká'nú ini' ni' jie'e' rá kuachi ñivi.

Jee nkachi' re' nuun' tee ntu kúvi kanta':

¹¹ —Nuun' nú kachi' ni': Nakoo, nake'en tunchisó nú jee kuáno'on' ve'i nú —nkachi' re' nuun'-u.

¹² Ìñajee nñakoo-o, jee nñake'en-e tunchisó-o, jee nkene-e ichinúun' ni'i raa. Saáva ni'i raa ntiví xini' raa, jee nñaketú'un raa Ndiosí', jee káchí' raa:

—Ntiáné kuni'-ó tiñu su'va —nkachi' raa.

Kána Jesús Levi

¹³ Jee kuá'an' tuku Jesús yu'ú nteñú'un. Jee nkuyatin rá ñivi nuun' re', jee nxiné'én' re' raa tu'un Ndiosí'. ¹⁴ Sáa kuajia'a re', jee nini' re' iin tee naní Levi, se'ya Alfeo, néé'-e vetíñú nuun' chúnáán raa xu'un “impuesto”. Jee nkachi' Jesús nuun' re':

—Kunikin' nu'u'.

Iñajee nnakuini' Levi jee nchinikin'-i re'.

¹⁵ Jee sukuán nkuvi ni néé' Jesús yáji'-i ini' ve'i Levi. Jee yukuán néé' kue'e' ví'í rá tee t̃ín xu'ún “impuesto” jín rá tee ntu síkúnkuvi va'a tu'un tátúní' rá tee xíné'én ley Moisés. Jee néé' ráa yáji' nkáá ráa jín Jesús jín rá tee súkuá'a re' ráa, chi kue'e' ví'í ráa nikin' maa. ¹⁶ Rá tee xíné'én' ley Moisés, ya naní ráa escribas, jín rá tee yí'í nuun' grupo “fariseo”, jee sáá nini' ráa ya yáji' Jesús jín rá tee ntu síkúnkuvi va'a ley jín rá tee t̃ín “impuesto”, jee nkachi' ráa nuun' rá tee súkuá'a re' ráa:

—¿Nakui chi yáji' mestrú' rán jín rá tee t̃ín xu'ún “impuesto” jín rá tee kuachi?

¹⁷ Sáa nteso'o Jesús ya'á, jee nkachi'-i nuun' ráa:

—Rá ñivi íyó va'a ntu jiniñú'ún ráa tee tátán, chisa' rá kú'ví' ví'í rá jiniñú'ún ráa maa. Nsá' vaji ni' kana ni' rá ñivi naa' nuun' Ndiosí', chisa' vaji ni' kana ni' rá ñivi íyó kuachi sáva nakani ini' ráa jee kivi ráa na'á Ndiosí' —nkachi' Jesús.

Nikatu'ún ráa Jesús jie'e' ya kunee' nite'

¹⁸ Jee íyó nite' rá tee súkuá'a jín Juan jín rá tee súkuá'a jín rá “fariseo”, sáva kuneñu'un ráa Ndiosí'. Jee nkenta rá ñivi nkachi' ráa nuun' Jesús:

—Rá tee kútá'án jín Juan ya súkuá'a re' ráa jín rá tee kútá'án jín rá “fariseo” súkuá'a ráa néé' nite' ráa, soo ɛna kúvi chi rá tee kútá'án jín nú súkuá'a nú ráa ntuví néé' nite' ráa? —nkachi' rá ñivi vá.

¹⁹ Nkachi' Jesús nuun' ráa:

—¿Á kuvi kunee' nite' rá ñivi kútá'án jín tee sukuán táná'a ni néé' re' jín ráa, rúja? Ntuví, chi ni néé' re' jín ráa, jee ntu kúvi koo nite' ráa. ²⁰ Soo kenta rá kivi' jee sííyo rá ñivi tee sukuán tana'á nuun' ráa, saájee kunee' nite' ráa rá kivi' yukuán. ²¹ Ni ñin ntu náchu'un kuté sa'ma jiáá nuun' ñin sa'ma tú'ú nté'ne'. Chi naniyi sa'ma jiáá vá jee nátá-a vá, jee kuká'nú ka' nuun' nté'ne' sa'ma tú'ú vá. ²² Jee ni ñin ntu

chú'un nixi' uva jiáá ini' rá ñiin xlaú' tú'ú, ɿchi ntu kúvi kaa'-a ka'. Chi ɿkítí' tiuun' nixi' uva jee, ste'né' nixi' uva rá ñiin xlaú' tú'ú vá. Jee naan' nixi' uva jín ñiin xlaú' vá. Saáva va'á ka' chú'un raa nixi' uva jiáá ini' rá ñiin xlaú' jiáá —nkachi' Jesús.

Rá tee súkuá'a jín Jesús tú'un raa iin uví' yoko trigú' kivi' nájiáví

²³ Jee sukuán nkuvi iin kivi' nájiáví. Kuajia'a Jesús nteñu rá tata' trigú'. Jee ni kuajia'a rá tee súkuá'a re' raa nkijié'é raa tú'un raa yoko trigú'. ^{2:23} ²⁴ Jee rá “fariseo” nkachi' nuun' re':

—ɿKune'yá! ɿNakui chi sá'á rá tee súkuá'a nú tiñu ya ntu jiá'a ley Moisés ya satíñú raa sukuán kivi' nájiáví?

²⁵ Soo nkachi' re' nuun' raa:

—ɿÁ ni ntiané ka'vi rán nuun' tutu' niso tu'un Ndiosí', ná nsa'á David yana'án ví'í, sáá nkumaní' nuun' re' ya kaji' re', jee nisoko re' jín rá tee nkutá'án jín re', rúja? ²⁶ Jee nkivi re' ini' ve'i Ndiosí', rá kivi' nkuvi Abiatar sutu' ñá'nú. Jee nyaji' re' ixtatílá' ií', yósó' nuun' íyó xika maá Ndiosí'. Jee ixtatílá' vá, ntuné kuvi kaji' nani ñivi maa, sáni káchí' ley vá. Chisa' kuachi rá sutu' vá íyó kuvi kaji' maa. Jee suni njia'a David maa nuun' rá tee nkutá'án jín re'.

²⁷ Jee nkachi' Jesús nuun' raa:

—Nsa'á Ndiosí' kivi' nájiáví sáva kuvi ya vá'a nuun' rá ñivi. Soo nsá nsa'á re' rá ñivi sáva yíñú'ún raa kivi' nájiáví vá ne kuno'o raa. ²⁸ Saáva nu'u', ya nkenta kúvi ni' se'ya ñivi ñiví, kúvi ni' Ito'o' rá kivi' nájiáví, ya kuvi tátúní' ni' jie'e' kivi' vá —nkachi' re'.

Iin tee níchi na'á

3 ¹ Nkivi tuku Jesús iin veñu'un lúlí, jee yukuán yí'í iin tee níchi na'á ya ntu kúvi kanta vá. ² Náni raa Jesús sáva

^{2:23} Ley Ndiosí' ya ntee Moisés káchí'-i ya iin ñivi kúvi tu'un-u yoko sáva kaji'-i, ni kuajia'a-a nuun' ñu'ún' inka ñivi retú jisoko-o. Soo ntu kúvi nake'en-e ya no'on' jín-i.

kuni' raa ré xinúvi re' ñivi kivi' nájiávi, sáva ni'in' raa ya kuvi xikóná'án raa re'.

³ Jee nkachi' Jesús nuun' tee níchi na'á:

—Nakuiñi' ma'ñú raa.

⁴ Jee nkachi'-i nuun' raa:

—¿Ná kúvi ya yínetu' ley sa'á-ó, rúja? ¿Á kuvi sa'á-ó ya vá'a áxí sa'á-ó ya nívá'a, rúja? ¿Á sikáku-ó áxí ka'ni'-ó?

—nkachi' Jesús nuun' raa.

Soo nín nkuvi raa. ⁵ Nákune'yá xeen' Jesús nuun' raa jee nkukuéká ini' re' jie'e' ya ni'in ini' ánima' raa. Jee nkachi' re' nuun' tee yukuán:

—Sikáá' na'á nú.

Jee nsikáá'-a na'á jee nnuvi-i.

⁶ Soo sáá nkene rá tee yí'í grupo “fariseo”, jee kuíntañú'ún nnatú'ún raa jín rá ñivi íñí jín Herodes sáva ka'ni' raa Jesús.

Ñivi kue'e' íñí yu'ú nteñú'ún

⁷ Jee Jesús jín rá tee súkuá'a re' raa kuá'an' raa yu'ú nteñú'ún. Jee kue'e' rá ñivi Galilea nchinikin' raa re'. Jee nkenta kue'e' rá ñivi Judea, ⁸ jín ne ñuun ká'nú Jerusalén, jín rá ñuun tñn Idumea, jín ne íyo ka' yu'ú nute ká'nú Jordán, jín ne rá ichi ñuun Tiro jín ñuun Sidón, sáva kune'yá raa re', chi nteso'o raa rá tiñu vá'a sá'á re'. ⁹ Jee ntatúní' re' nuun' rá tee súkuá'a re' raa, ya koo yatin ñn barkú' nuun' re' sáva kuvi kivi re' ini'-i,, sáva ntu nákuni'i rá ñivi kue'e' re'. ¹⁰ Chi kue'e' rá ñivi kú'ví' nxinúvi re' jee ntáká rá ñivi nó'o tunkú'ví' chínátá'án raa sáva kakí'i raa Jesús. ¹¹ Jee rá ñivi yí'í tachi' kíni, sáá nini' raa re', nstuví' raa maáráa ichinú'ún' re', jee kánajín raa:

—Suvínú kúvi se'ya Ndiosí'.

¹² Soo ntatúní' xichi' Jesús nuun' raa ya koto stúvi raa né ñn ví re'.

**Nkaji Jesús uxuvi' tee sáva kuvi ráa
apóstol ya chuichí re' ráa**

¹³ Jee ñankaa Jesús ñin yuku, jee nkana re' rá tee kuíni re' kiji ráa nuun' re'. Jee ña'an' ráa nuun' re'. ¹⁴ Jee ñani re' uxuvi' tee sáva kutá'an' ráa jín re' jee sáva chuichí re' ráa k'i'in' ráa stekútu'un' ráa tu'un' Ndiosí'. ¹⁵ Jee njia'a re' tiñu nuun' ráa, sáva xinúvi ráa rá ñivi kú'ví', jee sáva taníkin' ráa rá tachí' kíni yí'í ñivi. ¹⁶ Jee ñani re' rá uxuvi' tee ya'á. Kúvi ráa: Simón, yá nsikúnání re' Pedro; ¹⁷ Jacobo; jín ñani re' Juan, rá kúvi se'ya Zebedeo, yá nsikúnání Jesús ráa Boanerges, yá kuíni kachi' se'ya taja; ¹⁸ jín Andrés; Felipe; Bartolomé; Mateo; Tomás; jín Jacobo se'ya Alfeo; Tadeo; jín Simón yá ñiñi re' jín rá tee grupo cananista; ¹⁹ jín Judas Iscariote yá nxikó yu'u'-u Jesús nuun' rá ñivi íñi ráa siki' re'.

**Xíkoñá'an' rá ñivi Jesús yá káchí' ráa yá
níso re' tiñu jiá'a tachí' kíni**

Jee kuíre nkenta Jesús ñin ve'i, ²⁰ jee kue'e' ñivi nkutútú tuku. Saáva ntu nkúvi kaji' Jesús jín rá uxuvi' tee. ²¹ Sáa nteso'o rá tá'an ve'i Jesús jie'e' ya'á, jee kua'an' ráa sáva tiin' ráa re', chi káchí' rá ñivi yá sáná xíni' re'. ²² Suni nkenta rá tee xíné'én' ley, rá naní escribas. Nkiji ráa ne ñuun ká'nú Jerusalén, jee nkachi' ráa:

—Satanás, yá kúvi ito'o' rá tachí' kíni, naní Beelzebú, yí'í re' ini' tee vá. Maáa njia'a tiñu nuun' tee ya'á, jee kúvi taníkin' re' rá tachí' kíni —nkachi' ráa.

²³ Jee nkana Jesús rá ñivi, jee nnakani re' ñin tu'un, yá kúnkunuún, nuun' ráa:

—¿Naja kúvi taníkin' Satanás maá Satanás, rúja? ²⁴ Retú rá ñivi ñin nación sá'á sín' ráa maáráa jee kenta siki' tá'an' ráa, jee nkuní'in' nación vá. ²⁵ Jee retú ñin tá'an ve'i sá'á sín' ráa maáráa jee kenta ráa siki' tá'an' ráa, nkuní'in' tá'an ve'i vá.

²⁶ Jee suni sukuán retú rá tachí' kíni yí'í ráa xintíin' Satanás, sá'á sín' ráa maáráa jee kenta re' siki' maáráa, nkuní'in' re', saájee ya nkenta jínu kina'an' re'. ²⁷ Ni ñin ntuná' kuvi kivi ve'i

ĩin tee nakui', sáva sakuí'ná-a nantĩnú rē', chi xí'na íyó ku'ni' ñivi vá rē'. Sukuán jee kuvi sakuí'ná-a rá nantĩnú ve'i rē'.

²⁸ Máá náá' vá káchí' nì' nuun' rán, ya Ndiosí' kuneká'nú ini' rē' jie'e' ntáká nuun' kuachi rá ñivi, jín rá tu'un nívá'a ka'an' ñivi siki' Ndiosí'. ²⁹ Sóó né ni ĩin ya ká'án' tu'un nívá'a siki' Tachi' íí' Ndiosí', ni nsá' koo tunká'nú ini'-i, chi siki' ráa kinoo kuachi vá nínkání.

³⁰ Nkachi' Jesús sukuán chi nkachi' rá ñivi, ya yí'í tachi' kíni maa.

Náná' Jesús jín rá ñani' rē'

³¹ Jee nkenta náná' Jesús jín rá ñani' rē', jee sáá íñí ráa chíké'i, jee ntají ráa ya kíkana maa. ³² Jee rá ñivi ñikotíyu nées' xiín Jesús, nkachi' ráa nuun' rē':

—¡Teso'o! Náán' nú jín rá ñani' nú íñí ráa chíké'i jee nánukú ráa nó.

³³ Soo maáa nnaxiníko-o:

—¿Né ĩin kúvi náán' nì' jín rá ñani' nì', rúja?

³⁴ Jee nnakune'yá rē' rá ñivi ñikotíyu' nées' xiín rē' jee nkachi'-i nuun' ráa:

—Ya'á ví náán' nì' jín rá ñani' nì'. ³⁵ Chi né ni ĩin ñivi ya sa'á-a nakuá' kuíni Ndiosí', yukuán ví ñani' nì' jín ku'va nì' jín náán' nì' —nkachi' rē'.

Tu'un ya kúnkunuún ká'án' ya nákaní

Jesús jie'e' tee xínává' nikin

4 ¹ Jee nkijíé'é tuku Jesús xiné'én' ré' nuun' rá ñivi yu'ú nteñú'ún. Jee nkutútú ví'í ñivi nuun' rē', saáva nkivi Jesús ñakunee' rē' ini' ĩin barkú' ya nú'ún nuun' nteñú'ún. Jee ntáká rá ñivi nées' yu'ú nteñú'ún. ² Inajee nxiné'én' ví'í rē' tu'un nuun' ráa jín rá tu'un ya kúnkunuún ká'án'. Sáa xiné'én' rē', jee nkachi' rē':

³ —¡Teso'o rán! ĩin tee jiákín' tata' sá'á nkene rē' kuakakin' rē' nikin tata'. ⁴ Jee sáá nxínává'-a nikin tata', jee sava rá nikin

tata' ñete' yuichí. Jee nkenta rá saa' jee nyaji' rátí' maa. ⁵ Inka ka' rá nikin ñete' nteñu yuu' nuun' ntuví ví'í ñu'un. Ntañú'ún kuiti' nta'vi' nikin yukuán chi ntuné íyó kókún ñu'un. ⁶ Soo sáa ntun' nkani' jee nkayu' ráa, chi ntuví ví'í yo'o-o, jee nnachi-i. ⁷ Inka ka' rá nikin ñete' nteñu rá yuku' iñu. Jee ña'nu rá yuku' iñu jee ñasi' ráa nuun'-u. Saáva ntu njia'a-a tata'. ⁸ Rá inka ka' nikin ñete' nuun' ñu'ún vá'a jee njia'a-a tata' vá'a. Nta'vi'-i, jee ña'nu-u, jee ta ñin njia'a-a oko' ují', jín uní' xiko, jín sientú' nikin ka'.

⁹ Jee nkachi' Jesús:

—Rá íyó so'o, teso'o va'a rán.

Na jie'e' chi nákani Jesús rá tu'un vá ya kúnkunuún ká'án'

¹⁰ Jee sáa nxinoo maá rá ñivi Jesús, jee rá ñivi nkinoo ka' jín rá uxuvi' tee nika'tu'ún ráa maa ná kuíni káchí' tu'un vá.

¹¹ Jee nkachi' re' nuun' ráa:

—Nuun' ráno'ó vá ntaji Ndiosí' tu'un re' ya nyise'i, jie'e' ya naja kivi ñivi na'á re' jee tátuní' re' nuun' ráa. Soo nuun' rá inka ka' ñivi, ntáká tu'un jiá'a-a nuun' ráa kúvi tu'un ya kúnkunuún ká'án'. ¹² Saáva

né'yá ráa, soo súnika' né'yá ráa ntu túvi-i nuun' ráa.

Jee tésó'o ráa, soo súnika' tésó'o ráa ntu jiáku'un ini' ráa.

Sáva nsá níko ini' ráa sáva nsá kuneká'nú ini' Ndiosí' jie'e' kuachi ráa

—nkachi' Jesús.

Ná kúní' káchí' tu'un jie'e' tee xínává' nikin

¹³ Jee nkachi' re' nuun' ráa:

—¿Á ntu jiáku'un ini' rán tu'un ya'á ya kúnkunuún ká'án'? ¿Ré ntuví jiáku'un ini' rán ya'á, naja kiku'un ini' rán ni'i rá inka ka' tu'un ya kúnkunuún ká'án', rúja? ¹⁴ Tee xínává' nikin kúvi kuéntá' ñin tee stékutú'ún tu'un vá'a Ndiosí'. ¹⁵ Jee sava ñivi kúvi ráa kuéntá' íyó ñu'un káá ini' ichi vá nuun' xínává' re' nikin. Jee sáa tésó'o ráa tu'un vá, jee ntañú'ún kuiti' vaji

ito'o' tachi' káni, naní Satanás, jee ixtá-a tu'un ya njia'a tee vá nuun' raa.

¹⁶ Jee suni sukuán sava rá ñivi ka' kúvi kuéntá' rá íyó nteñu yuu' nuun' ntaji nikin. Sáa tésó'o raa tu'un vá'a Ndiosí', jee kúsíi' ini' raa, jee kuísá tñin raa maa. ¹⁷ Soo ntu kué'e' yo'o raa, jee ntu kúkutú raa ntu kúní'in raa. Sáa tá'an' raa tunó'ó, áxí sáá jító u'vi' ñivi raa, jie'e' tu'un vá, níko yata' ini' raa nuun' tu'un Ndiosí'.

¹⁸ Jee sava rá ñivi ka' kúvi kuéntá' rá íyó nteñu rá yuku' iñu nuun' ntaji nikin. Suviráa kúvi rá tésó'o tu'un vá, ¹⁹ soo ní'ví ví'í ini' raa jie'e' rá íyó ñiví ya'á. Jee kuíni raa kukúká raa jee su'va xíná'ví raa maáráa, jee kuíni ví'í raa inka nantíñú. Jee ni'i ya'á ya nú'un ini' raa jee jiásí' ya'á tu'un vá'a Ndiosí', jee ntu jíjia raa jín tu'un vá, kuéntá' ntu kenta ku'va nikin tata'.

²⁰ Soo rá inka ka' ñivi kúvi raa kuéntá' rá íyó nuun' ñu'un vá'a nuun' ntaji nikin. Suviráa kúvi ya tésó'o tu'un vá'a Ndiosí', jee tñin raa tu'un vá. Jee maáráa kúvi kuéntá' jiá'a-a tata' vá'a ya ta iin nikin jiá'a okouji', jín uníxiko, jín sientú' nikin ka'.

Tu'un ya kúnkunuún ká'an' jie'e' kantil

²¹ Jee suni nkachi'-i nuun' raa:

—¿Á nsá vaji raa jín iin kantil, sáva tuví raa maa chiji iin tie'en' áxí chiji iin ito, rúja? Soo ntuví. Chisa' chísó súkún raa maa, rúja. ²² Chi ni'i rá yíyu'u tuvi nuun' nijin'. Jee suni ni'i rá yísé'í kenta nuun' nijin'.

²³ Retún né ni iin ñivi íyó so'o, jee teso'o va'a-a!

²⁴ Jee suni nkachi'-i nuun' raa:

—¿Tiin kuéntá' va'a rán tu'un Ndiosí', ya tésó'o rán! Naja kua' núkú'vá tñin rán tu'un Ndiosí', su'va taji re' nuun' rán ya kiku'un ini' rán. Suni sukuán taji re' ka' nuun' rán. ²⁵ Iin ñivi ya ntñin tu'un vá'a Ndiosí', ku'va re' ka' kiku'un ini'-i. Soo iin ñivi ya ntu ntñin tu'un vá, jee ne tu'un ya jiáku'un ini'-i kanee' re' maa nuun'-u —nkachi' Jesús.

Tu'un ya kúnkunuún ká'án' jie'e' rá nikin jiá'nu

²⁶ Jee suni nkachi' re':

—Su'va tátúní' Ndiosí' nuun' ñivi yí'í na'á re'. Kuéntá' ñin tee xínává' nikin nuun' ñu'ún. ²⁷ Jee kixí' re' yakuáá' jee nákoó ré' nuví, jee tá'ví' rá nikin, jee jiá'nu ráa, jee suvire' ntu jíní' sáá kúvi su'va. ²⁸ Jee maá nuun' ñu'ún vá xtá'ví' tata'. Xí'na tá'ví' yava', saájee kénta yoko, jee kuíre chítú ini' yoko vá jee jíjia nikin. ²⁹ Ré nkenta kuvi nikin nijia, jee nake'en ráa maa jín yuchi' kanchú', chi ya nkenta tiempú' nake'en tata'.

Tu'un ya kúnkunuún ká'án' jie'e' nikin maá lúlí xá

³⁰ Jee suni nkachi' Jesús:

—¿Na jie'e' kúvi ya sánuún-ó jín naja tátúní' Ndiosí' nuun' ñivi yí'í na'á re'? Áxí ¿né ñin tu'un kuvi nakani-ó ya kúnkunuún ká'án' jín-i? ³¹ Su'va tátúní' Ndiosí' nuun' ñivi yí'í na'á re'. Íyó kuéntá' íyó ñin nikin kúlí' maá lúlí xá, ya lúlí ka' nsú ka' ntáká nuun' nikin xínává' nuun' ñu'ún. ³² Soo ré nxínává' maa, jee jiá'nu-u, jee kénta kuká'nú-u ka' nsú ka' ni'í rá yuku', jee kénta jíkó' nayúku'-u, jee rá saa', ya náva súkún, kuvi ki'í rátí' nuun' kátí-i —nkachi' Jesús.

Nakui chi nnakani Jesús rá tu'un ya kúnkunuún ká'án'

³³ Kue'e' rá tu'un ya kúnkunuún ká'án' su'va, nxiné'én' re' tu'un Ndiosí' nuun' ráa, nakuá kúvi kiku'un ini' ráa. ³⁴ Ntáká íchí nka'an' re' jín ráa, nkachi' re' rá tu'un ya kúnkunuún ká'án'. Soo nkachi' sín re' nuun' rá tee, ya súkuá'a re' ráa, ná kuíni káchí' ntáká rá tu'un vá.

Jesús xínúmá' tachi' xéen' jín nute kántá'

³⁵ Sáa nkuáa' kivi' yukuán, nkachi' Jesús nuun' rá tee súkuá'a re' ráa:

—Jia'a-ó íyo ka' yu'ú nteñú'ún.

³⁶ Jee nxínóó ráa rá ñivi kue'e' jee kuá'an' ráa jín re' jín barkú' nú'ún re'. Jee nkutá'án inka ka' rá barkú' jín re'. ³⁷ Jee nkenta ñin tachi' ní'in xéen'. Jee nute jísó' nkani ni'in nuun'

barkú', saáva vaji chítú nute ini' barkú'. ³⁸ Soo nkixi' re' nuun' iin sa'ma ini' yata' barkú'. Jee nxinóto ráa re', jee nkachi' ráa nuun' re':

—¡Mestrú'! ¿Á ntuná' jítú ini' nú ya kuvi'-ó?

³⁹ Nnoto re' jee nkuxeen re' nuun' tachi' ní'in jee nkachi' re' nuun' nteñú'ún:

—¡Numa'! ¡Nín!

Nkuni'in tachi' jee ñakuñi' nteñú'ún. ⁴⁰ Jee nkachi' Jesús nuun' ráa:

—¿Nachi yú'ví ví'í rán? ¿Na kúvi chi ntu kúneí ini' rán nu'u'?

⁴¹ Jee nyu'ví ví'í ráa jee jíkátu'ún tá'an ráa:

—¿Né iin ví tee ya'á ya ne tachi' jín ne rá nute káníjiá maa?

Tee, ñuun Gadara, ya yí'í tachi' kíní ini' re'

5 ¹ Jee nkenta ráa íyo ka' ichi yu'ú nteñú'ún nuun' káá ñu'un rá ñivi ñuun Gadara. ² Jee sáá nkene Jesús ini' barkú', jee kuíntañú'ún nnaketá'an re' jín iin tee yí'í tachi' kíní. Nkene tee ya'á nteñu rá yavi' yuu' nuun' sé'í ráa rá niyi, ³ chi yukuán néé'-e ini' rá yavi niyi vá. Ni iin ntu ká' kúvi ku'ni' maa, súka' jí'ní' ráa maa jín “cadena” kaa. ⁴ Chi kue'e' ví'í íchí ya ni'ni' ráa na'á-a jín jie'e'-e jín “cadena” kaa, soo nsiká'ní'-i kaa. Ni iin ráa ntu kúvi kúneí ráa jín-i. ⁵ Sukuáni nuví' niñu kánajín-i nteñu rá yavi niyi jín nteñu rá yuku. Jee nxtufí'-i maáa jín rá yuu'.

⁶ Jee sáá nini' íká re' Jesús, ninu re' jee ñakuñi' ítí re' ñaxin re' maaré' nuun' Jesús. ⁷ Jee ni'in xá nkanajín tee vá nsa'á tachi' kíní, jee nkachi'-i:

—¿Nachi kíní nú maánú nteñu rán', Jesús, se'ya Ndiosí', máá kúña'nú nasíkuítí' nuun' kuaíyó? Jíkán' tá'ví' ní' nuun' no'ó ichinúún' Ndiosí', ya koto xínó'o nú nu'u'.

⁸ Sukuán nkachi'-i, chi ntatúní' Jesús nuun'-u:

—¡Tachi' kíní! ¡Kene tee ña'!

⁹ Níkátu'ún Jesús tachi' kíní:

—¿Ná naní nú?

Jee nnaxiníká-o nuun' re':

—Legión^{5:9} naní nì' chi kue'e' nasíkuiti' rán'.

¹⁰ Jee nīkatá'ví' ví'í-i nuun' Jesús ya koto tájí íká re' raa ñuun ya'á.

¹¹ Jee yukuán íñí ví'í kúchí' íká' yuku, yájí' rátí'. ¹² Jee nīkan' tá'ví' raa nuun' re':

—Tájí ránu'u' kī'in' rán' nuun' rá kúchí' vá sáva kivi rán' ini' rátí'.

¹³ Saájee nyinetu' re'. Jee nkene rá tachí' kíni tee ya'á, jee nkivi raa ini' rá kúchí'. Jee yatin uvi' mil kúchí' nkuvi rátí'. Jee nkaninuun yachí' rátí' nukana, ne nu nteñú'ún. Jee nka'a' rátí' nuun' nteñú'ún.

¹⁴ Jee rá tee náka rá kúchí' vá, nkenekunu raa jee nnakani raa nákuá' nkuvi nuun' rá ñivi ñuun' jín rá kuaríá'. Jee nkine'yá rává nákuá' nkuvi. ¹⁵ Jee nkiji raa nuun' Jesús. Jee nini' raa tee nyí'í rá tachí' kíni. Ñú'ún re' sa'ma. Néé' re'. Jee ya nnaku'un kájí ini' tee nyí'í rá tachí' kíni naní Legión. Jee nyu'ví raa. ¹⁶ Jee rá ñivi nini' ya nkuvi, jee nnakani raa nuun' rá ñivi nkenta yukuán, ya nkuvi jín tee nyí'í rá tachí' kíni jín rá kúchí'. ¹⁷ Inajee nkijié'é raa jíkán' tá'ví' raa nuun' Jesús ya kī'in' iyo re' ñuun raa.

¹⁸ Sáa nkivi Jesús ini' barkú', jee tee nyí'í rá tachí' kíni nīkatá'ví'-i nuun' Jesús ya retú kuvi kutá'an-a jín re'. ¹⁹ Soo Jesús ntu nyinetu' re' kutá'an-a jín re', chisa' nkachi' re' nuun'-u:

—Kuáno'on' ve'i nú, jín nuun' rá tá'an nú, jee nakani nú nī'í ya nsá'á Ito'o' nú jín nú, ya nkuná'ví ini' re' nó.

²⁰ Jee kua'an' tee vá, jee nkijié'é re' stekútu'ún re' jie'e' rá tiñu nsá'á Jesús jín re', nuun' rá ñivi ñuun Decápolis, ya kuíni kachi' ují' ñuun. Jee nī'í rá ñivi ntiví xíni' raa.

^{5:9} Kúvi Legión iin grupo 3000 áxí 6000 “soldado” “ejército” ñuun' Roma.

Se'ya sí'í Jairo jín ña'an ya nkakí'i sa'ma Jesús

²¹ Sáa njia'a tuku Jesús íyó ka' ichi nteñú'ún jín barkú', jee kue'e' ñivi nkutútú nuun' re', jee néé' re' yu'ú nteñú'ún. ²² Jee nkenta ñin rá tee néetiñu nuun' veñu'un lúlí. Suvire' naní Jairo. Jee sáa nini' re' Jesús, jee nstuví' re' maáré' jie'e' Jesús, ²³ jee níkatá'v'í' ñá'nú re' nuun' Jesús, jee nkachi' re':

—Se'ya sí'í n'í sané' íyó kuvi'-i. Ne'en' xá chisó nú rá na'á nú nuun' ña, sáva nuvi ña jee kuteku' ña —nkachi' re'.

²⁴ Ìñajee kuá'an' Jesús jín re'. Jee kue'e' ví'í ñivi níkin' ráa, jee nnakuni'i ráa Jesús. ²⁵ Niyo ñin ña'an, ya vaji uxuví' kuiya', nó'o ña kue'i' jiáti niñi'. ²⁶ Nno'o ví'í ña xintín kue'e' tee tátán. Jee ñaxín' ña ni'i ya kúmí ña. Soo ntúná' niyotiñu, chi sáa manéátú'ún ka' nkuvi.

²⁷ Nteso'o ña ya ká'an' rá ñivi xini' Jesús. Jee nkuyatin ña yata' Jesús nteñu rá ñivi kue'e', jee nkakí'i ña sa'ma re'. ²⁸ Chi nka'vi ini' ña: “Retún kuachi kakí'i n'í sa'ma re', jee nuvi n'í.” ²⁹ Kuísá nichi' niñi' vá ña, jee nini' ña ya nnuvi yikikúñu ña.

³⁰ Sáa nijin' nkuvi ini' Jesús nijin nkene fuerza í'í ní'in niso re' jee nnuvi ñin ñivi, jee kuíntañú'ún nnajikó re' nnakune'yá re' nuun' rá ñivi kue'e', jee nkachi' re':

—¿Né ñin nsijikín'-i na'á-a sa'ma n'í?

³¹ Nkachi' rá tee súkuá'a re' ráa nuun' re':

—Né'yá nú ya rá ñivi kue'e' nákuini'ín ráa no'ó. Jee jíkátu'ún nú: “¿Né ñin nsijikín' na'á-a nó?”

³² Soo kávi nne'yá Jesús sáva kuni'-i né ñin ví ya nsá'á maa.

³³ Ìñajee ña'an vá nkisi ña ya máá yú'v'í ña. Chi jíní' ña ya nkuvi jín ña. Jee nkiji ña, jee nstuví' ña maaña nuun' re'. Jee nnakani ña ni'i ya naá' nuun' re'. ³⁴ Jee nkachi' Jesús nuun' ña:

—Se'ya. Nnuvi nú, chi kúneí ini' nú nu'u'. Kuá'an' vá'a. Nuvi nú jie'e' kue'i' nú.

³⁵ Ni ká'an' i'í ka' Jesús, jee nkenta rá tee vaji ne ve'i tee néetiñu nuun' veñu'un lúlí vá, jee nkachi' ráa:

—Se'ya sí'í nú ya nì'ì'-i. ¿Nachi íxtáñá'án nú ka' mestrú' ya'á?

³⁶ Soo Jesús ntu nsá'á re' kuéntá' ya nkachi' ráa jee nkachi'-i nuun' tee néetiñu nuun' veñu'un lúlí:

—Koto yú'ví nú. Kuachi vá kuneí ini' nú nu'u'.

³⁷ Jee ntu njiá'a re' ni ñin ñivi kutá'án ráa jín re', chisa' kuachi Pedro, Jacobo jín Juan, ya kúvi ñani' Jacobo nkutá'án ráa jín re'.

³⁸ Sáa nkenta ráa ve'i tee néetiñu nuun' veñu'un lúlí, jee nini' re' ya kúvaa' ví'í rá ñivi. Jee ná'yú' rá ñivi vá jee kánajín ví'í ráa. ³⁹ Sáa nkivi re' jee nkachi' re':

—¿Nachi kúvaa' rán jee ná'yú' rán? Ña lúlí vá nsá ní'í'-i, chi kixí'-i.

⁴⁰ Jee kuachi ñaku' ichi' ráa ne'yá ráa re'. Soo ntava' re' ntáká rá ñivi ini' ve'i jee ña'an' re' jín tátá' ña lúlí vá jín náná' ña jín rá kútá'án jín re', jee nkivi ráa nuun' káá ña lúlí vá.

⁴¹ Jee ntiin re' na'á ña lúlí jee nkachi'-i nuun' ña:

—Talita kumi.

(Tu'un ya'á kuíni káchí': “Ña lúlí, nuun' nú káchí' nì': Nakoo.”)

⁴² Jee kuísá ntañú'un kuiti, nnaqoo ña lúlí, jee nkijie'é ña jíkka ña, chi íñí ña uxuvi' kuiya'. Jee ntañú'un kuiti' ntiví xá xíní' rá ñivi. ⁴³ Soo ntatúní' nì'in Jesús nuun' ráa ya ni ñin nuun' nkachí' ráa maa. Jee nkachi' re' ya ku'va ráa kaji' ña lúlí vá.

Jesús íñí ñuun Nazaret

6 ¹ Nkene Jesús yukuán, jee ku'a'an' re' ñuun nuun' ña'nu re'. Jee nnikin' rá tee, súkuá'a re' ráa, maaré'. ² Sáa nkenta kivi' nájiá'v, nkijie'é re' xiné'én' re' tu'un Ndiosí' ini' veñu'un lúlí. Jee kue'e' ñivi ya íñí téso'o ráa ya káchí' Jesús, jee tiví xíní' ráa. Jee jíkátu'un tá'án ráa:

—¿Né nú' nni'in' re' rá tu'un ya'á váji xini' re'? ¿Ná tu'un níchí ka' nkutu'va ví'í re' jín rá anasí sá'á re'? ³ ¿Á nsú tee chutá'án yutun ví tee ya'á, rúsa? Jín ¿á nsú se'ya María kúvi

re', jín ñani' Jacobo, José, Judas, jín Simón? Jee ¿á suni nsá nées' rá ku'va re' nteñu-ó, rúsa? —nkachi' rá ñivi ñuun yukuán.

Saájee nkuníní ini' ráa jie'e' re'.

⁴ Ñajee nkachi' Jesús nuun' ráa:

—ñin profeta, ya njiá'a Ndiosí' tu'un re' nuun'-u, kuaíyó rá ñuun sá'á ñá'nú ráa nuun' tee vá. Soo rá tá'án ñuun re' jín rá tá'án re' jín rá tá'án ve'i re', ntuví —nkachi' Jesús.

⁵ Jee ntu nkúvi sa'á Jesús kue'e' anasí, soo kuachi ntee re' na'á re' nuun' yaku' rá ñivi kú'ví' jee nxinúvi re' ráa. ⁶ Jee ntiví xini' re', chi ntu kúneí ini' ráa re'. Jee nikonúun re' rá ñuun yatin yukuán, jee xiné'én' re' tu'un Ndiosí'.

Chúichí Jesús rá uxuvi' discípulo, ya kúvi rá tee súkuá'a re' ráa, sáva stekútu'ún ráa tu'un Ndiosí'

⁷ Jee nkana re' ni úxúvi' tee. Jee nkijíé' re' chuichí re' ta uvi', ta uvi' ráa. Njiá'a re' tiñu kuniso ráa sáva taníkin ráa rá tachí' kíni yí'í ñivi. ⁸ Jee ntatúní' re' ya ntuná' kuna'á ráa nuun' kị'ín' ráa, chisa' kuachi karútí' ráa ni. Ni nkuna'á ráa ya kaji' ráa, ni ñunu, ni xu'ún ini' manchíjí ráa. ⁹ Chisa' kuachi sáni nijian' yí'í ráa, jee ni nkuna'á ráa uvi' sa'ma naku'un ráa.

¹⁰ Jee nkachi'-i nuun' ráa:

—Né ni ví nkuvi nuun' kivi rán ñin ve'i, kinoo rán kune'e' rán yukuán, ne kene rán ñuun vá. ¹¹ Jee ré ñin nuun' ntu íyó mani' ráa tiñn ráa ráno'ó, ni ntesó'o ráa ráno'ó, jee sáá kene rán yukuán, jee kisi rán tikachaa' jie'e' rán, sáva nastúvi rán ya íyó siki' ráa. Máá náá' vá káchí' nì' nuun' rán, ya kivi' ke'ne' Ndiosí' kuachi ñiví, súká' xinó'o ví'í Ndiosí' rá ñivi rá ñuun Sodoma jín Gomorra, soo mású' ka' xinó'o re' ráa nsú ka' rá ñivi ñuun vá —nkachi' Jesús nuun' ráa.

¹² Ñajee nkene ráa stekútu'ún ráa ya íyó nakani ini' rá ñivi jie'e' kuachi ráa jee kunikin' ráa Ndiosí'. ¹³ Jee ntaníkin' ráa rá tachí' kíni nyí'í ini' kue'e' ñivi, jee nchísó ráa ntí “aceite” xini' kue'e' rá ñivi kú'ví' jee nxinúvi ráa rává.

Nì'ì Juan tɛɛ yá sǐkuánuté

¹⁴ Nteso'o "rey" Herodes yá kúvi, chí nì'ì rá ñìvì ká'án' xìnì' Jesús. Jee nkachi' re': ^{6:14}

—Jesús kúvi re' Juan, tɛɛ sǐkuánuté, yá nnateku' ìì' re' nteñu rá nì'ì', jee saáva fuerza ìì' yí'f re' sá'á-a yá kúvi sa'á re' rá anasí.

¹⁵ Soo inka ká' ñìvì káchí':

—Suvire' ví Elías, yá nkuvi profeta yá njiá'a Ndiosí' tɔ'un nuun'-u yana'án nasíkuiti'.

Jee rá inka ká' káchí':

—Profeta ví re' kuéntá' ììn rá profeta, yá njiá'a Ndiosí' tɔ'un nuun'-u, yana'án nasíkuiti'.

¹⁶ Soo sáá nteso'o Herodes rá tɔ'un ya'á, nkachi'-i:

—Juan ví ya'á, yá nu'u' ntájì nì' yá ñe'ne' ráa sukun' re', jee nnateku' ìì' re' nteñu rá nì'ì'.

¹⁷ Nkachi' Herodes su'va chí yá nkuvi tiempú' yá, maa maaré' ntájì re' ntiin ráa Juan jee nì'ni' ráa maa ini' vekaa. Nsá'á re' ya'á jié'e' Herodías, ñasí'f ñani' re', yá kúvi Felipe, chí nnatana'a Herodes jín ña. ¹⁸ Jee nkachi' Juan nuun' Herodes:

—Nsú ñujiín' káchí' ley sá'á nú yá kunaka nú ñasí'f ñani' nú.

¹⁹ Saáva Herodías tá'vi ini' ña né'yá ña Juan, jee nkuini ña ka'ni' ña re'. Soo ntu nkúvi. ²⁰ Chí ñúyú'ví ini' Herodes né'yá re' Juan, chí jínì' re' yá tɛɛ naa' jín yá yítínú nuun' Ndiosí' ví Juan. Jee nkumí vá'a re' maa nuun' ña. Jee sáá tésó'o re' tɔ'un káchí' Juan jee nkukuáchí ini' re', soo nta'an ini' re' tesó'o re' maa.

²¹ Soo nkenta ììn kiyì' ñú'ún ini' ña, maa sáá nkenta viko kuiya' Herodes. Nsá'á re' ììn xínì nuun' rá tɛɛ kúná'nú jín re', jín rá capitán soldado, jín rá tɛɛ kúná'nú ñuun Galilea. ²² Nkìvì se'ya sí'f Herodías nuun' kúxínì ráa jee nkatié'é ña. Jee nsá'á

^{6:14} Áxí káchí' ráa:

ña ya kúsii ini' "rey" Herodes jín rá tee kúxíní jín re'. Nkachi' "rey" nuun' ña'an súchí vá:

—Kakan' né ni iin ya kuíni nú, jee taji ni' maa nuun' nú.

²³ Jee nsanáa' re' ya ku'va re' maa nuun' ña, jee nkachi' re':

—Né ni iin ya kakan' nú, taji ni' maa nuun' nú, sú ne sava país ya tátúní' ni'.

²⁴ Nkene ña jee nikatu'ún ña náná' ña:

—¿Ná kúvi ya kakan' ni' nuun'-u?

Jee nkachi' náná' ña nuun' ña:

—Xini' Juan tee síkuánuté.

²⁵ Ntañú'ún kuiti' ne numíji'í' nkivi ña nuun' néé' "rey", jee nikan' ña:

—Ntañú'ún kuiti' kuíni ni' ya iin ini' ko'ó' taji nú xini' Juan, ya síkuánuté.

²⁶ Jee nkukuéká ví'í ini' "rey". Soo jie'e' ya nchisóyu'ú re' ya ku'va re' maa nuun' ña, jín xá jie'e' rá tee néé' kúxíní ráa jín re', jee ntu nkuíni re' kusá'án re' ya nikan' ña. ²⁷ Kuíntañú'ún ntají re' iin najiá'á' re', jee ntatúní' re' ya kiji-i jín xini' Juan.

²⁸ Jee ña'an' tee vá ini' vekaa, jee ñe'ne'-e sukun' Juan. Jee nkínaka re' xini' Juan iin ini' ko'ó', jee njia'a re' maa nuun' ña'an súchí vá. Jee njia'a ña maa nuun' náná' ña.

²⁹ Sáa nkuká'nú ini' rá tee súkuá'a jín Juan ya nkuvi sukuán, ñanake'en ráa ñuné'yú' re', jee nse'í ráa maa iin ini' yavi yuu.

Jiá'a Jesús yáji' u'un' mil tee

³⁰ Saájee [nikó] rá ni uxuvi' tee jee nkutútú ráa nuun' Jesús. Jee nñakani ráa nuun' re' ni'í ya nsa'á ráa jín ya nxiné'én' ráa.

³¹ Jee nkachi' Jesús nuun' ráa:

—Kí'in' iyo-órán nuun' ntu ñivi jee nájiávi-ó unúún.

Nkachi'-i su'va, chi kuá'an' vaji ví'í ñivi, saáva ni suviráa ntu nkúvi kaji' ráa.

³² Jee kuá'an' maáráa ini' barkú' nuun' ñu'un nuun' ntu ñivi.

³³ Soo nini' kue'e' rá ñivi ya kuá'an' ráa, jee nñakuni rá ñivi vá Jesús. Jee vaji ráa ntaká rá ñuun jee nika ninu ráa kuá'an' ráa

yukuán. Jee xí'na ráa ka' nkenta yukuán nsu ká' suvire'. ³⁴ Sáa vakene Jesús nuun' barkú', nini'-i kue'e' ñivi jee nkuná'ví ini' re' ráa, chi kúvi ráa kuéntá' lanchi, ya ntuná' íyó náka ráa. Jee nkijíé' re' nxiné'én' re' ráa kue'e' tu'un.

³⁵ Jee sáa nini' ví'í, nkuyatin rá tee súkuá'a re' ráa jee nkachi' ráa nuun' re':

—Yánini ví'í ví-i, jee nuun' ntu néé' ñivi ví ya'á.

³⁶ Nachuichí nú xá rá ñivi sáva kị'ín' ráa nuun' rá kuaría' jín rá ñuun íyó yatin ya'á, jee ke'en ráa ya kaji' ráa —nkachi' rá tee súkuá'a re' ráa.

³⁷ Soo Jesús nnaxiníko nuun' ráa:

—Ku'va rán kaji' ráa —nkachi' re'.

Jee nkachi' ráa nuun' re':

—Vansú uvì' sientú' kịvì' sátíñú iin tee, jee ni'in' rán' xu'ún ke'en rán' ya kaji' ráa. ^{6:37} Jee á kị'ín' rán' jee ke'en rán' ịxtatílá' vá, jee ku'va rán' kaji' ráa? —nkachi' ráa nuun' re'.

³⁸ Jee kuíre nkachi' Jesús nuun' ráa:

—¿Naja ịxtatílá' kúmí rán? Kuané'yá rán.

Sáa nkuká'nú ini' ráa, jee nkachi' ráa:

—U'un' ịxtatílá' jín uvì' tiaká.

³⁹ Ìñajee ntají re' ráa ya sikúnee' tútú ráa ta intíin intíin rá ñivi nuun' íté' kuí. ⁴⁰ Jee ñakunee' ta sientú' jín ta uvixiko ujì' ñivi. ⁴¹ Jee ntiin Jesús ni ú'ún' rá ịxtatílá' jín ni núvì' rá tiaká vá, jee ni nnakunee'yá re' súkún, jee njia'a re' ya nkuta'vi' re' nuun' Ndiosí'. Jee ntasáva kuáchí re' rá ịxtatílá'. Jee njia'a re' maa nuun' rá tee súkuá'a re' ráa, sáva siá'a ráa maa nuun' rá ñivi. Jee suni ntasáva-a ni núvì' rá tiaká sáva ni'i rá ñivi nì'in' ráa maa. ⁴² Ntáká ráa nyaji' ne nkuvi ini' ráa. ⁴³ Jee nnake'en ráa uxuvì' chikívì' nñuchitú rá ịxtatílá' léfé jín rá tiaká nkinoo ka'. ⁴⁴ Jee rá tee ya nyaji' ịxtatílá' nkuvi u'un' mil.

^{6:37} Uvì' sientú' denario

Jesús jíka jié'é nuun' nute

⁴⁵ Kuíntañú'ún Jesús nsikáa re' rá tee súkuá'a re' ráa ini' barkú', jee kị'in' ráa íyo kạ' ichi nteñú'ún nuun' ñuun Betsaida xí'na ká' suvire', ni náchuichí re' rá ñivi. ⁴⁶ Jee sáa nkuvi nnachuichí re' ráa, jee ña'an' re' iin yuku nnakuetu re'. ⁴⁷ Jee sáa vakuaa', jee nú'ún barkú' nuun' nteñú'ún, jee Jesús íní maáa nuun' ñu'ún. ⁴⁸ Nini' re' ya tunó'ó sikáka ráa jín remo, chi vaji tachi' ichinúun' ráa. Sáa vakunijin', nkiji Jesús jíka jié'e re' nuun' nute. Jee kuíni re' siá'a re' ráa. ⁴⁹ Soo sáa nini' ráa re' jíka re' nuun' nteñú'ún, jee nka'vi ini' ráa, ya iin í'na ví re', jee nkanajín ráa, ⁵⁰ chi ntáká ráa nini' maa jee nyu'ví ráa.

Soo kuíntañú'ún nka'an' re' ráa, jee nkachi' re':

—Koo tíkí ini' rán. Maání' ví. Koto yú'ví rán.

⁵¹ Jee nkaa-a ini' barkú' nuun' nú'ún ráa. Jee nnuma' tachi'. Jee nsa'vi nasikuiti' ini' ráa jee ntivi xini' ráa, ⁵² chi ntu ñáku'un ini' ráa jié'e' anasí vá ya nsa'á re' jín rá ịxtatílá', chi yúu xini' ráa.

Xínúvi Jesús rá kú'ví' íyó ñuun Genesaret

⁵³ Jee sáa njia'a ráa nuun' nteñú'ún jee nkenta ráa nuun' káa ñuun Genesaret. Jee ni'ni' ráa barkú' yu'ú nteñú'ún. ⁵⁴ Jee ni núun ráa barkú', jee nnakuni rá ñivi Jesús. ⁵⁵ Jee ninu ráa kuaíyó yukuán, jee nkijié'é ráa kuake'en ráa rá ñivi kú'ví' jee kuana'ka ráa rává yósó' nuun' tunchisó, nuun' tésó'o ráa ya íní Jesús. ⁵⁶ Né ni ví nkuvi nkivi re', rá kuaríá' áxí rá ñuun áxí chiku'u', jee ñakin' ráa rá kú'ví' ini' ichi. Jee nikatá'ví' ráa, ya ré kuvi kuachi ikịn' ráa yu'ú sa'ma re' ni. Jee ntáká rá ya nikin' maa, jee nuvi ráa.

Naja kénta ntu íyó ninu'un ñivi

7 ¹ Jee rá tee yí'í nuun' grupo “fariseo” jín sava rá tee xiné'én' ley, naní escribas, ya váji ráa ne ñuun ká'nú Jerusalén, nkutútú ráa nuun' Jesús. ² Jee sáa nini' ráa, ya ké'ín rá tee súkuá'a jín Jesús, yájí' ráa jín na'á ya ntu íyó

ninu'un, ya kuíni kachi', ya ntu nnána'á sánikuá' íyótúní' sá káchí' rá “fariseo”. Jee nka'an' u'vi' rá tee vá jie'e' ráa. ³ (Chi rá “fariseo” jín nì'i rá inka ká' ñivi Israel, retú ntu xí'na nana'á tílúú ráa sáni íyótúní' sá nána'á ráa, ntu yájí' ráa. Jee sukuán néva'a ráa “costumbre” rá jíí' yana'án. ⁴ Jee sáá níko ráa ya jiá'án' ráa nuyá'vi, ntu yájí' ráa, retú ntu násánoo ráa maáráa xí'na ká'. Jee íyó ví'í ká' “costumbre” njia'a rá jíí', ya néva'a ráa. Íyótúní' sá, nakete ráa rá taza, rá tino'o', rá olla kaa jín rá ito.) ⁵ Jee rá “fariseo” jín rá tee xíné'én' ley nīkatu'ún ráa Jesús:

—¿Nakui chi ntu jiá'nu rá tee súkuá'a jín nú rá ñujiín' rá jíí' yana'án? Chi yájí' ráa jín na'á ráa ya ntu íyó ninu'un
—nkachi' ráa nuun' Jesús.

⁶ Nnaxiníko Jesús nuun' ráa:

—Máa náá' vá nkachi' Isaías tu'un Ndiosí' jie'e' ráno'ó ya kúvi rán tee sansu'va. Sukuán ntee re' ya nkachi' Ndiosí':

Rá ñivi ya'á néñu'un ráa nu'u' jín yu'ú ráa,
soo íyó íká ánima' ráa nuun' nì'.

⁷ Néñu'un ká'á ráa nu'u'.

Xíné'én' ráa rá tu'un ya kúvi ya tátúní' máni rá tee ni.
Sukuán ntee Isaías ya nkachi' Ndiosí'.

⁸ Chi xínóo rán ya ntatúní' Ndiosí' jee néva'a rán rá “costumbre” rá tee. [Íyótúní' sá náketete rán rá kisi jín rá taza jee sá'á ví'í rán ká' su'va.]

⁹ Suni nkachi' Jesús nuun' ráa:

—Ká'vi ini' rán ya íyó va'a sííyo rán ya ntatúní' Ndiosí', sáva kuneva'a rán rá “costumbre” rán. ¹⁰ Chi nkachi' Moisés ya tátúní' Ndiosí' nuun' rán: “Sañá'nú nú nuun' tátá' nú jín nuun' náná' nú. Jee iin ñivi ya ka'an' kini jie'e' tátá'-a áxí jie'e' náná'-a, íyó kuvi'-i” nkachi' Moisés. ¹¹ Soo suvirán káchí': “Ré kachi' iin tee nuun' tátá'-a áxí nuun' náná'-a: Ntu kúvi chineí nì' no'ó chi “corbán” kúvi né ni iin nantíñú nì' ya kúvi taji nì' nuun' no'ó sáva chineí nì' no'ó, nékui.” (“Corbán” kúní' káchí': Ya nsokó' nì' maa nuun' Ndiosí'.) ¹² Jee ntu jiá'a rán ká' chineí re' tátá' re' áxí náná' re'. ¹³ Sukuán sǐjita rán tu'un

Ndiosí', chi s'kúunkuvi rán "costumbre" rán, jee jiá'a rán maa nuun' rá se'ya rán. Jee suni kue'e' rá tiñu kúnkunuún sukuán sá'a rán ka' —nkachi' Jesús.

¹⁴ Jee nkana tuku Jesús rá ñivi kue'e', jee nkachi'-i nuun' raa:

—Teso'o ntáká rán nu'u' jee kiku'un ini' rán. ¹⁵ Ntuná' nantíñu sín kivi ini' ñivi, ya sá'a ya ntu íyó ninu'un ñivi vá. Soo ya kéne ánima' ñivi ví ya sá'a-a ya nkóo ninu'un ñivi vá.

¹⁶ [Retún né ni ñin íyó so'o, jee teso'o va'a] —nkachi' Jesús.

¹⁷ Jee sáá nxinóo Jesús rá ñivi kue'e', jee nkivi-i ini' ve'i, jee rá tee súkuá'a re' raa, níkatu'ún raa re', ná kuíni kachi' tu'un ya kúnkunuún vá. ¹⁸ Jee nkachi'-i nuun' raa:

—¿Á suni suvirán ntu jiáku'un ini' rán su'va? ¿Á ntu jiáku'un ini' rán, ya ni'i rá kivi ini' ñivi, ntu kúvi sá'a-a ya ntu íyó ninu'un ñivi, rúja? ¹⁹ Chi ntu kivi-i ini' ánima' nú. Soo kivi chiji nú, jee kéne yikikúñu nú.

(Su'va nkachi'-i ya ni'i rá yáji'-ó íyó ninu'un.) ²⁰ Jee suni nkachi' Jesús:

—Ya kene ini' ñin ñivi ví ya sá'a ya nkóo ninu'un ñivi vá.

²¹ Chi ne ini', ne ánima' rá ñivi, kene ya ká'vi káné'én ini' raa: sá'a téní-i jín ñivi ya ntu ntana'á jín-i, kúsíki ini'-i jín ñin ña'an ya kúvi ñasí'í inka tee áxí jín ñin tee ya kúvi yí inka ña'an, jiá'ní'-i, ²² sá'a kuí'ná-a, sá'a ú'vi ini'-i, sá'a kini-i, xíná'ví-i, íyó káné'í-i, tá'vi ini'-i, ká'án' siki' tá'án-a, sá'a vixi'-i, ntu stie'é-e.

²³ Ni'i rá káné'én ya'á kéne-e ini' ñivi, jee sá'a-a ya nkóo ninu'un ñivi vá —nkachi' Jesús.

Ñin ña'an to'q' ya kúneí ini' ña Jesús

²⁴ Yukuán nkene Jesús jee kuá'an'-a ñu'un tñin Tiro jín Sidón. Jee nkivi re' ñin ve'i. Jee ntu kuíni re' ya ni ñin ñivi nkuní' raa ya néé' re' yukuán, soo ntu nkúvi kuneé' yu'u' re'.

²⁵ Chi nteso'o ñin ña'an jie'e' re', jee íyó ñin se'ya sí'í lúlí ña, ya yí'í tachí' kini maa. Jee kuíntañú'ún nkenta ña jee nstuví' ña maáña jie'e' Jesús. ²⁶ Jee tu'un nkaku ña'an vá ví griego, jee

ntu kúvi ña ñivi Israel, chi nkaku ña nuun' tata' sirofenicia. Jee nīkatá'vī' ña nuun' Jesús ya tava' re' tachi' kīni vá se'ya sí'í ña.

²⁷ Soo nkachi' Jesús nuun' ña jīe'e' rá ñivi Israel.:

—Xí'nañú'ún ka' kinetu' kaji' rá suchí kuáchí ne kuvi ini' raa. Ntúvī va'a ixtá nī' ya yájí' rá kuáchí, jee sikéne nī' maa nuun' rá úsú.

²⁸ Jee nnaxiníko ña nuun' re':

—Saá nijia ví, táta. Soo ne rá úsú yí'í chiji mesa yájí' rátí' rá yuchi yu'ú rá suchí kuáchí.

²⁹ Jee nkachi' Jesús nuun' ña:

—Jīe'e' ni ka' tu'un vá nkachi' nú, kuá'an, chi ya nkene tachi' kīni vá se'ya sí'í nú.

³⁰ Sáa kuano'on' ña ve'i ña, jee nnani'in' ña se'ya sí'í ña káa-a nuun' ito. Jee ya nkene tachi' kīni maa.

Jesús xínúvi iin tee só'ó ñí'ín'

³¹ Nkene Jesús ñuun Tiro jee njia'a re' ñuun Sidón. Jee nníko iī' re' yu'ú nteñú'ún Galilea ya tīn Decápolis, ya kúní' kachi' Ujī' ñuun. ³² Jee nkinaka raa iin tee só'ó ñí'ín' nuun' re'. Jee nīkatá'vī' raa nuun' re' ya chisó re' na'á re' nuun' tee vá sáva xínúvi re' maa. ³³ Jee nsí'yo sīn Jesús tee vá nuun' rá ñivi kue'e'. Jee ntúvī re' rá xintín re' ini' rá so'o-o jee nkin' re' ntésí re' jee nsikachi'i re' yáá tee vá. ³⁴ Jee sáa nnakune'yá re' súkún, jee nke'en re' kueka' jee nkachi' re' nuun' tee vá:

—jEfata!

(Tu'un ya'á kúní' kachi': kune.)

³⁵ Saájee nnakune rá so'o re' jee nnuvita yáá re' jee nkuvi nka'an' va'a re'. ³⁶ Ntatúní' Jesús ya ni iin nuun' nkachí' raa maa. Sú saa ví'í ka' tátúní' re' nuun' raa, jee saa ví'í ka' stékútú'ún raa maa. ³⁷ Jee ntiví nasikuiti' xíní' raa, jee nkachi' raa:

—Ní'i va'a sá'á re', chi rá só'ó tés'ó raa sá'á re'. Jee suni rá ñí'ín' ká'an' raa sá'á re' —nkachi' raa.

Jesús jiá'a yáji' kumí' mil ñivi

8 ¹ ñin rá kivi' vá, sáa nkutútú tuku ta xá ñivi, jee maá sáa ntuná' íyó ya kaji' raa, jee nkana Jesús rá tee súkuá'a re' raa, jee nkachi' re' nuun' raa:

² —Kúná'ví ini' ni' né'yá ni' rá ñivi kue'e' ya'á, chi ya nkuvi uni' kivi' nnee' raa jín ni'. Jee ntuná' íyó ya kaji' raa. ³ Jee ré nachuichí nite' ni' raa ve'i raa, jee kuvineen' raa ichi, chi íyó raa íká vaji.

⁴ Nnaxiníko rá tee súkuá'a re' raa nuun' re':

—¿Né nú' kuvi ni'in' ne ni ñin ñivi ya ku'va-a kaji' rá ñivi ya'á nuun' ñu'un sáin ya'á, rúja?

⁵ Níkatu'un re' raa:

—¿Naja íxtatílá' kúmí rán?

Jee nkachi' raa:

—Uxa'.

⁶ Jee ntaji re' rá ñivi kue'e' vá ya kikunee' raa nuun' ñu'un.

Ntiin re' ni uxa' rá íxtatílá' vá, jee njia'a re' ya nkuta'vi' re' nuun' Ndiosí', jee ntasáva re' rávva, jee njia'a re' maa nuun' rá tee súkuá'a re' raa, sáva ku'va raa maa nuun' rá ñivi. Jee ntasáva raa maa nuun' rá ñivi. ⁷ Jee kúmí raa yaku' tiaká lúli. Jee njia'a re' ya nkuta'vi' re' nuun' Ndiosí'. Jee suni ntatúní' re' ya tasáva raa maa. ⁸ Jee nyaji' rá ñivi ne nkuvi chiji raa. Jee rá tee súkuá'a re' raa nake'en raa rá léfé nkinoo ka'. Jee nchuchítú raa uxa' chikívi'. ⁹ Yatin kumí' mil ñivi ví rá nyaji'.

Jee kuíre nnachuichí Jesús raa. ¹⁰ Jee kuíre nkivi re' jín rá tee súkuá'a re' raa ini' barkú'. Jee ku'lan' raa rá ñuun tiin Dalmanuta.

Jíkán' rá “fariseo” ñin seña anasí va'a

¹¹ Jee nkenta rá tee yíí grupo “fariseo”, jee nkijie'é raa kántá'an tú'un raa jín Jesús. Jee nikan' raa nuun' re' ya sa'á re' ñin seña, ya stúvi re' ya niso re' fuerza íi' vaji ne nuun' Ndiosí' néé'-e antiví. Nikan' raa su'va, sáva kototúní' raa re'.

¹² Ne na'an nke'en Jesús kueka' jee nkachi'-i:

—¿Nakui chi jíkán' rá ñivi tiempú' vitan, ya stúvi nì' iin seña anasí, rúja? Máá náá' vá káchí' nì' nuun' rán, ya ni iin seña ntuná' ku'va nì' nuun' raa.

¹³ Ìñajee nxinóo re' raa jee nkivi tuku re' ini' barkú' jee kua'an' re' íyo ka' yu'ú nteñú'ún.

**Tu'un xíné'én' rá tee grupo “fariseo”,
kúvi-i kuéntá' levadura**

¹⁴ Jee nnaan ini' rá tee súkuá'a re' raa kuna'á vá'a raa ixtatílá' kaji' raa. Jee kuachi iin ixtatílá' ni ínává'a raa kua'an' ini' barkú'. ¹⁵ Jee ntatúní' re' nuun' raa jìe'e' tu'un xíné'én' rá “fariseo”;

—Kumí rán maarán. Nito koo rán maarán nuun' levadura ^{8:15} rá “fariseo” jín levadura Herodes.

¹⁶ Jee nátú'ún iin inka raa jìe'e' ya nkachi' re' sukuán jee nkachi' raa:

—Chi ntuví ixtatílá' ína'á-ó.

¹⁷ Sáa nkuká'nú ini' Jesús ya nkachi' raa sukuán, jee nkachi' re' nuun' raa:

—¿Nakui chi nátú'ún rán ya ntu íyó ixtatílá', rúja? ¿Á ni ntiá'an kiku'un ini' rán? Jee ¿á ni ntu tñn kuéntá' rán na jìe'e' ká'án' nì' j? ¿Á yúu xini' rán? ¹⁸ Íyó nchinúún rán, jee ¿á ntu né'yá rán? Íyó so'o rán, jee ¿á ntu tésó'o rán, rúja? ¿Á ntu ná'án rán ¹⁹ sáa ntasáva nì' u'un' ixtatílá' nuun' u'un' mil tee? ¿Naja chikíví' nñuchitú rá léfé nkinoo, nake'en rán, rúja?

—nkachi' re' nuun' raa.

Jee nkachi' raa nuun' re':

—Uxuví'.

²⁰ Jee nkachi' re':

—Jee sáa ntasáva nì' uxa' ixtatílá' nuun' kumí' mil ñivi, ¿naja chikíví' nñuchitú nñake'en rán rúja?

Jee nkachi' raa nuun' re':

—Uxa'.

^{8:15} Levadura kúvi ya xínáa táchí-i chiji ixtatílá'.

²¹ Saájee, nkachi' re' nuun' ráa:
—¿Á ni ntiá'an kiku'un ini' rán?

Jesús xínúvi iin tee kuáá nuun' ñuun Betsaida

²² Iñajee nkenta ráa ñuun Betsaida. Jee nkinaka rá ñivi iin tee kuáá nuun' Jesús jee nīkatá'ví' ráa nuun' re', ya sikáchi'i re' tee vá. ²³ Ntiin Jesús na'á tee kuáá vá jee ñanaka re' maa yu'ú ñuun. Ntiesí re' nuun' rá nchinúún-u. Jee ntee re' na'á re' nuun'-u. Jee nīkatu'ún re' maa:

—¿Á né'yá nú ntí?

²⁴ Nne'yá tee kuáá vá, jee nkachi'-i:

—Né'yá nī' rá tee jee túvi ráa kuéntá' íyó yutun ya jíka.

²⁵ Saájee ntee suku Jesús na'á-a nuun' rá nchinúún tee kuáá vá jee nxínúvi re' maa. Jee va'a nne'yá-a, saájee kájíkuiti' nnakune'yá-a ni'i. ²⁶ Jee nnachuichí Jesús maa kuano'on'-o ve'i-i jee nkachi' re' nuun'-u:

—Koto kivi nú ñuun. Ni koto nákaní nú ya'á nuun' ni iin ñivi yukuán.

Sánáa Pedro ya Jesús kúvi Cristo ya ñani

Ndiosí' sáva tatúní'-i nuun' ñiví

²⁷ Jee kuíre nkene Jesús jín rá tee súkuá'a re' ráa yukuán jee kua'an' ráa nuun' rá kuaríá' ñuun Cesarea Filipino. Ni jíka ráa, nīkatu'ún Jesús rá tee súkuá'a re' ráa:

—¿Né iin káchí' rá ñivi ya kúvi nu'u'?

²⁸ Jee suviráa nnaxiníko nuun' re':

—Káchí' sava rá ñivi Juan ya nsikuánuté kúvi nú; jee sava ráa ka' káchí' ya kúvi nú Elías tee nnakani tu'un njíá'a Ndiosí' nuun'-u ne yaná'an, sava ráa ka' káchí' kúvi nú iin rá profeta ya nnakani-i tu'un njíá'a Ndiosí' nuun'-u, tió chíji nasíkuiti'.

²⁹ Jee nīkatu'ún re' ráa:

—Soo ráno'ó, ¿né iin káchí' rán ya kúvi nu'u'?

Nnaxiníko Pedro nuun' re':

—No'ó kúvi Cristo, ʔya ñani Ndiosí' no'ó, sáva kunisotíñú nú tatúní' nú nuun' ñiví.

³⁰ Soo ntatúní' ñá'nú re' nuun' ráa ya ni iin nuun' nkachí' ráa maa.

Jesús stékútu'ún ya kuvi'-i

³¹ Jee nkijie'é Jesús kachi' re' nuun' ráa ya íyó kuno'o nasíkuiti' re', ya nkenta kúvi re' se'ya ñivi ñiví. Jee rá tee kúná'nú jín rá sutu' kúná'nú, jín rá tee xíné'én' tu'un ley kuichi ini' ráa kune'yá ráa re'. Jee ka'ni' ráa re'. Soo kivi' úní' jee nateku' ii' re' kene re' nteñu rá niyi. ³² Naa' kuiti' nkachi' re' tu'un ya'á.

Iñajee ña'an' sín Pedro jín re' jee nkijie'é-e nuxeen-e nuun' re' jie'e' kachí' re' sukuán. ³³ Soo nnakoto yátá Jesús, jee sáá nini' re' rá tee súkuá'a re' ráa, jee nkuxeen-e nuun' Pedro jee nkachi' re':

—¡Kuiyo, kuá'an yata' ni! ¡Satanás! Nsá néenuun' nú tiñu Ndiosí', chisa' néenuun' nú sáni jiáni ini' rá ñivi.

³⁴ Iñajee nkana re' rá ñivi jín rá tee súkuá'a re' ráa, jee nkachi' re' nuun' ráa:

—Retú né ni iin ñivi kuíni-i kunikin'-i nu'u', xináan' rán ini' rán ya níyo ini' maánú, jee iin ni koo ini' nú kuno'o nú jie'e' nu'u' kuéntá' iin ya níso-o kurúsi' sáva kuvi'-i nuun' vá. Jee kunikin' nú nu'u'. ³⁵ Chi né ni iin ñivi ya ntu níkin' nu'u' chi níyo ini'-i kuteku' va'a-a ñiví ya'á jín ya kaku-u nuun' tunó'ó kuno'o-o jie'e' níkin'-i nu'u' ñiví ya'á, jee sukuíta-a kuteku'-u jín Ndiosí'. Soo né ni iin ñivi ya súka' kuvi'-i nuun' tunó'ó jie'e' níkin'-i nu'u', jee kaku nijia-a chi ni'in'-i ya kuteku'-u níínkání jín Ndiosí' sa'á re'. ³⁶ ¿Na nuun' íyotíñu nuun' iin ñivi retú ni'in' ñivi vá kuaíyó ñiví, jee sukuíta-a ánima'-a ya nsá nanitá'ví'-i, rúja? ³⁷ ¿Soo ná kúvi ya chunáan iin ñivi sáva sikáku-u ánima'-a, rúja? Ntuná' íyó ya kúvi ku'va-a. ³⁸ Saájee né ni iin ya kúkanuun-u jie'e' nu'u' jín jie'e' tu'un ni' nuun' rá ñivi kuachi ya'á, ya na ni jie'e' xínóo ráa Ndiosí', jee suni maání', ya nkenta kúvi ni' se'ya ñivi ñiví, jee kukanuun ni'

jiē'e' ñivi vá, sáá niji nì' jín rá najiá'á' íí' jee vii kúná'nú nì' sáníkuā' tátá' nì' Ndiosí' —nkachi' Jesús.

9 ¹ Jee nkachi' Jesús nuun' raa:

—Máá náá' vá káchí' nì' nuun' rán, yā sava rá ñivi íñí ya'á, ni nsá' kuvi' raa, ne kuni' raa kiji tiñu ñá'nú níso Ndiosí' yā tatúní' re' jín fuerza íí' níso re'.

Nsama Jesús nasa ntuvi-i nuun' rá ñivi

² Jee kivi' íñú', nnaka Jesús kuachi Pedro, Jacobo, jín Juan, jee kuā'an' maáré' jín raa nuun' iin yuku súkún. Jee yukuán nsama re' sáá ntuvi re' nuun' raa. ³ Jee rá sa'ma re' ñanute', jee máá yaa nasíkuiti' nnuvi raa. Jee ni iin ñivi ñiví, yā náketé sa'ma, ni nkénta sa'á-a yaa sa'ma sukuán. ⁴ Jee nini' rá tee vá Elías jín Moisés yā njiá'a Ndiosí' tu'un re' nuun' raa tió chíji, nátú'ún raa jín Jesús. ⁵ Nkachi' Pedro nuun' Jesús:

—¡Mestrú'! ¡Na ká' va'a ká' yā íyó-ó ya'á! Sa'á rán' uní' ve'i sayo, iin kuvi nú, jee inka kuvi Moisés, jee inka ká' kuvi Elías.

⁶ Nkachi' Pedro su'va, chi ntú nkutuní' ná kachi' re', chi nyu'ví nasíkuiti' ré' jín Jacobo jín Juan.

⁷ Jee nkenta iin viko' jee nnakasi'-i nuun' íñí ntáká raa. Jee nkene iin nusuyu'ú ma'ñú viko' vá, jee nkachi'-i:

—Ya'á ví se'ya yí nì' yā ñúnúun' nì'. Kuniso'o rán yā káchí' re'.

⁸ Sanaan ni sáá nnakune'yá rá ni nuni' tee súkuá'a jín Jesús iyo iyoichi, ni iin ntuná' nini' raa, kuachi métú'ún Jesús nkinoo íñí jín raa.

⁹ Jee ni kuānuun raa xini' yuku vá, jee ntatúní' Jesús nuun' raa, yā ni iin nuun' koto nákaní raa yā nini' raa. Ntátúní' re' yā nnákani raa maa ne kivi' nateku' ii' re' nteñu rá ní'i', jee nakoo yikikúñu re', yā nkenta kúvi re' se'ya ñivi ñiví. ¹⁰ Saájee nñu'un yu'u' ini' raa maa. Jee nka'an' maáráa yā ná kúní' kachi' yā “nateku' ii' re' nteñu rá ní'i'”.

¹¹ Jee níkatu'ún raa Jesús jiē'e' Elías yā nkuvi tee njiá'a Ndiosí' tu'un nuun'-u tió chíji;

—¿Nachi káchí' rá tee xíné'én' ley, ya Elías íyó kiji-i xí'na ka' nsú ka' Cristo?

¹² Suvire' n̄axiní'kó n̄uun' raa:

—Máa náa' nijia ya kiji Elías ya xí'nañú'ún. Jee nasástákoo jiáa re' n̄i' sáva rá ñivi nakun̄uun' raa Ndiosí'. ¿Ná káchí' tu'un Ndiosí' n̄uun' tutu' íí' jie'e' maání', ya nkenta kúvi n̄i' se'ya ñivi ñiví? Ntee raa ya kuno'o ví'í n̄i' jee kuichi ini' rá ñivi nu'u'. ¹³ Soo nu'u' káchí' n̄uun' rán, ya Elías ya nkiji nijia re'. Jee n̄sa'á rá ñivi n̄akuá' nkuini raa n̄uun' re', sáni ya káchí' n̄uun' tutu' n̄iso tu'un Ndiosí' —nkachi' Jesús

Jesús xínúvi iin tee súchí ya yí'í tachí' kíni

¹⁴ Sáa nkenta raa n̄uun' íñi rá inka ka' rá tee súkuá'a re' raa, jee nini' raa kue'e' ví'í ñivi nkuti'yu' n̄uun' rá tee súkuá'a re' raa. Jee íñi rá tee xíné'én' ley, jee ya kántá'án tú'un raa jín rá tee súkuá'a re' raa. ¹⁵ Sáa nini' n̄i' rá ñivi re', jee kuíntañú'ún ntiví xá xini' raa. Jee ninu raa jee nkenta raa n̄uun' re', jee ntiin raa na'á re'. ¹⁶ Jee n̄ikatu'ún re' rá tee súkuá'a re' raa:

—¿Ná jie'e' kántá'án tú'un rán jín raa?

¹⁷ Jee iin rá íñi nteñu ñivi kue'e' vá n̄axiní'kó-o n̄uun' re':

—¡Mestrú'! Vanaka n̄i' se'ya n̄i' n̄uun' nú, ya yí'í tachí' kíni ini' re' ya sá'á ñí'ín'-i re'. ¹⁸ Sáa t̄in tachí' kíni re', jee kúyutún tachí' kíni vá re' n̄uun' ñu'ún, jee kene tiuun' ini' yu'ú re', jee s̄iká'ñí'-i nu'un re', jee kutínákuí' re'. Jee nkachi' n̄i' n̄uun' rá tee súkuá'a jín nú ya tava' raa maa, soo ntu nkúneí raa —nkachi' re'.

¹⁹ Jee n̄axiní'kó Jesús n̄uun' raa:

—¡Ná ka' rá ñivi ya'á ya ntu ínú' ini' raa Ndiosí'! ¿Naja tiempú' ka' vá íyó kunee' n̄i' jín rán? ¿Naja tiempú' ka' íyó ke'ne ini' n̄i' n̄uun' ráno'ó ya ntu ínú' ini' rán Ndiosí'? Kinaka rán se'ya yí'í nú n̄uun' n̄i' —nkachi' re'.

²⁰ Jee nk̄inaka raa re' n̄uun' Jesús. Jee sáa nini' tachí' kíni vá Jesús, jee n̄tañú'ún kuiti' ña'niyí'í tachí' kíni tee súchí vá. Jee n̄naniso re' n̄uun' ñu'ún, jee n̄ikokáni re', jee nkene tiuun' yu'ú re'.

²¹ Jee nīkatu'ún Jesús tátá' tee súchí vá:

—¿Naja tiempú' ya vají nó'o re' su'va?

Jee nkachi' tátá' re':

—Ne lúli re'. ²² Jee kue'e' ichi ya nchu'un tachi' kini re' nuun' ñu'ún' jín nuun' nute sáva ka'ni'-i re'. Soo ré íyó ná kúvi ya sa'á nú, jee kuná'ví ini' nú kune'yá nú ránu'u', jee chineí ránu'u' —nkachi' tátá' tee súchí vá.

²³ Jee Jesús nkachi' nuun' re':

—¡Né nú' vá nkúvi ví! Ní'í ni nuun' vá kuvi sa'á nī' ya kuvi nuun' iin ñivi ya kúneí ini' ñivi vá nu'u'.

²⁴ Kuíntañú'ún nkanajín tátá' tee súchí vá, jee nkachi' re':

—¡Kúneí ini' nī' no'ó! Chineí nú nu'u', sáva nakuneí ka' ini' nī' no'ó.

²⁵ Sáa nne'yá Jesús ya nkutútú yachi' ví'í ñivi, jee nkuxeen re' nuun' tachi' kini vá, jee nkachi' re' nuun'-u:

—¡Tachi' kini ya sá'á ñí'ín' nú jee sá'á só'ó nú! ¡Nu'u' tátúní' nī' nuun' nú, ya kene nú ini' re', jee koto kivi nú ka' ini' re'!

²⁶ Jee nkanajín tachi' kini vá, jee íyó ví'í ña'níyí'í tachi' kini vá re', jee nkene-e. Jee tee súchí vá nkingo kuéntá' iin ya ní'í'. Saájee kue'e' raa nkachi' ya ní'í' re'. ²⁷ Soo nnañiin Jesús na'á re', jee nxinákoo Jesús re' jee nnakuññi nichi re'.

²⁸ Sáa nkivi Jesús iin ini' ve'i, jee rá tee súkuá'a re' raa nīkatu'ún sīn raa re':

—¿Nakui chi ntu nkúvi tava' rání' tachi' kini vá?

²⁹ Jee nkachi' re' nuun' raa:

—Rá tachi' kini ya íyó su'va, ntu kúvi tava' rán maa, ré ntu nákuetu rán nuun' Ndiosí' [jee ré ntu néé nite rán].

Stékútú'ún tuku Jesús ya kuvi'-i

³⁰ Jee nkene raa yukuán, jee njia'a raa rá ñuun tñin Galilea. Jee ntu kuíni re' ya ni iin ñivi nkuká'nú ini' raa ya jiá'a re' yukuán, ³¹ chi xíné'én' re' nuun' rá tee súkuá'a re' raa, jee nkachi' re' nuun' raa:

—Nu'u', ya nkenta kúvi nì' se'ya ñivi ñiví, naku'va ñin ñivi nu'u' xintíin rá tee. Jee ka'ni' ráa nu'u'. Jee ré ña'ni' ráa nu'u', jee kivi' úní' nateku' ñi' nì' jee nakoo yikikúñu nì' —nkachi' re'.

³² Soo suviráa ntu ñaku'un ini' ráa ya káchí' re'. Jee yú'ví ráa katú'ún ráa re'.

¿Né ñin ví maa kúñá'nú ka'?

³³ Ñajee nkenta ráa ñuun Capernaum. Sáa néé' re' jín ráa ñin ini' ve'i, jee ñikatú'ún re' ráa:

—¿Ná jie'e' nnatú'ún rán ichi sáa vaji-ó?

³⁴ Soo nín nkuvi ráa, chi nátú'ún ñin inka ráa ichi vaji ráa, ya né ñin ráa ví ya kúñá'nú ka'.

³⁵ Jee ñakunee' re' jee nkana re' rá ni uxuvi' ráa jee nkachi' re' nuun' ráa:

—Ré né ni ñin kuíni kuvi ñivi kúñá'nú ka' nuun' nì'i, íyó kuvi-i ne nuun' nì'i ka' jee íyó chineí-i inka ñivi kuéntá' kuvi-i ñin musú' nuun' nì'i.

³⁶ Ñajee ntiin re' ñin suchí lúlí, jee ñani re' maa ma'ñú ráa. Jee ñakinumi re' maa, jee nkachi' re' nuun' ráa:

³⁷ —Né ni ñin ñivi ya nuun' súví nu'u' nakuatá'ví ráa ñin suchí lúlí kuéntá' suchí lúlí ya'á, jee suni nakuatá'ví ñivi vá nu'u'. Jee né ni ñin ñivi nákuatá'ví ráa nu'u' nsú kuachi kuiti' nu'u' nakuatá'ví ñivi vá, chi suni nakuatá'ví ñivi vá Ndiosí', ya nchuichí nu'u' —nkachi' re'.

Ñivi ya ntu íñí siki'-ó, íñí-i jín-ó

³⁸ Jee nkachi' Juan:

—Mestrú', nini' rán' ñin tee ya nuun' súví nú táníkin' re' rá tachi' kíni ya yí'í ini' rá ñivi. Jee niniyo rán' sá'á re' ka' su'va, chi ntu kútá'án re' jín-ó —nkachi' Juan.

³⁹ Soo Jesús nkachi':

—Koto jíníyo rán maa nuun' re'. Chi né ni ñin ya sá'á anasí va'a nuun' súví nu'u', jee nkúvi kuínta'ñú'ún ka'an' niva'a ñivi vá siki' nì'. ⁴⁰ Chi ñin ñivi ya ntu kenta siki'-ó, íñí-i jín-ó. ⁴¹ Chi

né ni iin ñivi ya taji vasú' nute ko'o rán nuun' súv' nu'u', chi yí'í rán nuun' nì', ya kúvi nì' Cristo, máa naa' vá káchí' nì', ya ni nsá súkuíta ñivi vá ta'vì' ku'va Ndiosí' nuun'-u —nkachi' Jesús.

Na ná'v'í ká' rá ñivi ya kininkava ráa nuun' kuachi

⁴² 'Ré íyó iin sūchí lúli su'va ya kúneí ini'-i nu'u', jee ré xinínkava iin ñivi ini' sūchí lúli vá xinóo-o ichi nu'u', jee íyó va'a ká' ré ku'ni' sukun' ñivi vá nuun' iin yuu' molínú' máa ká'nú ya síkótúyu burrú' maa, jee sikéne ráa ñivi vá nuun' nteñú'ún.

⁴³ 'Jee retú kuíni nú kininkava nú nuun' kuachi jín na'á nú, tiin kuéntá' nú kuéntá' ñe'ne' nú iin na'á nú. Chi va'a ká' ví nú ya koo kú'lú' nú, jee kivi nú nuun' kuteku' nú nínkání jín Ndiosí'. Chi va'a ká' sukuán nsú ká' ya koo ni núv'í na'á nú jee kì'in' nú nuun' ñu'ún' xéen'. ⁴⁴ [Yukuán ví nuun' ntu jí'í' rá tīnakú ya yájí' rátí' ñuné'yú', jee ni ntu ná'vá' ñu'un' maa.]

⁴⁵ 'Jee retú kuíni nú kì'in' nú kininkava nú nuun' kuachi, tiin kuéntá' nú kuéntá' ñe'ne' nú iin jiē'e' nú. Chi va'a ká' ví nú ya kú'lu nú jee kivi nú nuun' kuteku' nú nínkání jín Ndiosí'. Chi va'a ká' sukuán nsú ká' ya koo ni núv'í jiē'e' nú, jee kivi nú nuun' ñu'ún'. ⁴⁶ [Jee yukuán ví nuun' ntu jí'í' rá tīnakú, jee ni ntu ná'vá' ñu'un' maa.]

⁴⁷ 'Jee retú kuíni nú kune'yá nú ya nivá'a jín nchinúún nú, tiin kuéntá' nú kuéntá' ntava' nú iin nchinúún nú. Chi va'a ká' ví nú ya koo iin nchinúún nú, jee kivi nú na'á Ndiosí'. Chi va'a ká' sukuán nsú ká' koo ni núv'í nchinúún nú jee kivi nuun' ñu'ún'. ⁴⁸ Yukuán ví nuun' ntu jí'í' rá tīnakú jee ni ntu ná'vá' ñu'un' maa.

⁴⁹ 'Chi nì'í ñivi kasi' ñu'un' maa kuéntá' sá'á u'va'-ó kuñu. Jee ku'u'va ntaká nantíñú sókó' ñivi nuun' Ndiosí' jín ñiñ', sáni káchí' ley Moisés.

⁵⁰ 'Ya vá'a kúvi ñiñ'. Soo retú nnukatí ya ú'vá' ñiñ', ¿ná kúvi ya sa'á-ó sáva ku'u'va' tuku-u, rúja? Ntuná' íyó kuvi

sá'á-ó ká'. Kuvi ranú ñivi va'a kuéntá' íyó ñiñ' va'a. Jee kuneë ñunkúún rán jín iin inka tá'an rán —nkachi' Jesús.

Xiné'én' Jesús jie'e' ya koto xinóo tá'an

10 ¹ Nkene Jesús yukuán, jee kuá'an'-a nuun' rá ñuun tñin Judea jín rá ñuun káá íyó ká' nute ká'nú Jordán. Jee nkutútú tuku rá ñivi kué'e' nuun' re'. Jee xiné'én' tuku re' raa, sánikuá' sá'á re'. ² Nkuyatin ké'in rá tee yí'í grupo naní “fariseo” nuun' Jesús. Jee nīkatu'ún raa maa, ya ǵá káchí' ley ya kúvi xinóo iin tee ñasí'í-i? Jee nkachi' raa sukuán sáva kototúní' raa re'.

³ Soo nnaixiní'kó re' nuun' raa:

—ǵNá ntatúní' ley ya njia'a Ndiosí' nuun' Moisés nuun' rán?

⁴ Jee nkachi' raa:

—Njia'ayu'ú Moisés, ya tee raa nuun' tutu' ya káchí' ya xinóo-o ñasí'í-i, jee taní'ín-i ña.

⁵ Soo nkachi' Jesús nuun' raa:

—Jie'e' nī'in ánima' rán, saáva ntee Moisés tu'un ya'á ya ntatúní' Ndiosí' nuun' rán. ⁶ Soo ne xí'nañú'ún, sáá nsá'á Ndiosí' nī'í ya íyó, jee nsá'á re' tee jín ña'an. ⁷ “Saáva xinóo iin tee tátá' re' jín náná' re', jee kuneë' re' jín ñasí'í re'. ⁸ Jee iin ni kuvi núví' raa.” Saáva ntu ká' kúvi uví' raa, chi iin ni kúvi raa. ⁹ Saájee ntu íyó sasí'ín ñivi raa ya nsikétá'an Ndiosí' raa —nkachi' Jesús.

¹⁰ Sáa ya néé' raa ve'i, jee rá tee súkuá'a jín Jesús, nīkatu'ún tuku raa re' jie'e' ya'á. ¹¹ Jee nkachi' Jesús nuun' raa:

—Né ni iin tee ya xinóo re' ñasí'í re', jee natana'á re' jín inka ká' ña'an, jee sá'á téní' re' nuun' ñasí'í re'. ¹² Jee ré iin ña'an xinóo ña yí'í ña, jee tana'á-a jín inka ká' tee, suni kúsí'í ini' ña nuun' yí'í ña —nkachi' Jesús

Jesús jíkán' tá'ví' nuun' Ndiosí' jie'e' rá suchí' lúlí

¹³ Ñanaka rá ñivi rá suchí' kuáchí' raa nuun' Jesús sáva chisó re' na'á re' raa. Soo rá tee súkuá'a re' raa nkuxeen raa nuun'

rá ñivi vá. ¹⁴ Soo sáá nini' Jesús ya'á, jee nk̄it̄i ini' re' jee nkachi' re' nuun' ráa:

—Ku'va rán kiji rá s̄uchí kuáchí nuun' n̄i'. Koto kúsá'án rán kiji ráa. Chi rá ñivi su'va yā kúneí ini' ráa nu'u' v̄í yā k̄iví ráa x̄int̄ín Ndiosí' nuun' tátúní' re' nuun' ráa. ¹⁵ Máá náá' vá káchí' n̄i' nú rán, né ni ñin ñivi yā ntu jiá'ayu'ú-u yā tátúní' Ndiosí' nuun'-u, kuéntá' jiá'ayu'ú ñin s̄uchí lúlí ya'á, ni nk̄uvi k̄iví ráa na'á Ndiosí' —nkachi' Jesús.

¹⁶ Jee nnumi re' rá s̄uchí kuáchí, jee nch̄isó re' na'á re' ráa, jee nk̄atá'v̄i' re' nuun' Ndiosí' yā sa'á re' yā netu' kuvi ráa.

Ñin tee s̄uchí kúká ká'án'-a jín Jesús

¹⁷ Sáá nkene Jesús kuá'an' re' j̄lka re' ini' ichi, jee ninu ñin tee jee nkenta-a n̄nakuiñ̄i ít̄i-i nuun' re', jee nk̄at̄u'ún-u re':

—Mestrú', tee va'a v̄í nú. ¿Ná k̄uvi yā sa'á n̄i', sáva n̄i'in' n̄i' t̄a'v̄i' yā kuteku' n̄i' n̄ínkání jín Ndiosí'? —nkachi' tee vá.

¹⁸ Jee nkachi' Jesús nuun' re':

—¿Nā chi káchí' nú yā k̄uvi n̄i' tee va'a? Ni ñin ñivi ntu k̄uvi ñivi va'a, chi métú'ún Ndiosí' v̄í yā va'a ini'. ¹⁹ Ya jíní' nú rá tu'un ntatúní' Ndiosí': Koto sá'á téní nú, koto sá'á nú n̄iyi, koto sáku'íná nú, koto kátú'ún nú s̄ik̄i' ñanitá'án nú, koto x̄iná'v̄i' nú, sa'á ñá'nú nú nuun' tátá' nú jín nuun' náná' nú —nkachi' Jesús.

²⁰ Jee nkachi' tee vá nuun' Jesús:

—Mestrú', n̄i' tiñu ya'á v̄aji s̄ik̄unkuvi n̄i' maa ne lúlí n̄i'.

²¹ Soo sáá nne'yá Jesús nuun' tee vá, jee n̄nun̄uun' re' maa, jee nkachi' re' nuun'-u:

—Kúmání' ñin k̄a' tiñu íyó sa'á nú. Kuá'án', jee x̄ikó nú n̄i' rá nant̄ínú kúmí nú, jee ku'va xu'ún vá nuun' rá lál'v̄i, saájee n̄i'in' nú t̄a'v̄i' vá'a k̄a' ȳȳ'v̄i v̄í'í ne antiví. Jee ne'en' kunikin' nú nu'u', [jee x̄ináan ini' nú maánú kuéntá' ñin yā n̄iso kurúsi' sáva kuvi'-i nuun' vá jiē'e' nu'u'] —nkachi' Jesús nuun' re'.

²² Soo nnukuí'yá' ini' tee vá, ya nkachi' Jesús tu'un yukuán. Nkukuéká ini' re' jee kuá'an' re', chi jie'e' kue'e' ví'í nantíñú re' íyó.

²³ Jee sáá nnakune'yá Jesús iyo iyo ichi, jee nkachi'-i nuun' rá tee súkuá'a jín-i:

—¡Na ka' víj'í ví'í ka' vá kivi rá ñivi kúká xintíín Ndiosí' nuun' tatúní' re' nuun'-u!

²⁴ Rá tee súkuá'a re' ráa, ntiví xíni' ráa jie'e' tu'un nkachi' re'. Jee nkachi' tuku re' nuun' ráa:

—Se'ya nì', rá ñivi ya kúneí ini' ráa xu'ún kue'e' jín rá nantíñú, na ka' víj'í ka' kivi ráa na'á Ndiosí' nuun' tatúní' re' nuun' ráa. ²⁵ Víj'í ka' kivi iin ñivi' kúká xintíín Ndiosí' nuun' tatúní' re' nuun'-u nsú ká' jiá'a iin kiti máá ká'nú naní camellú' iin yikitíku —nkachi' Jesús.

²⁶ Soo ntiví nasíkuiti' ka' xini' ráa. Jee níkatu'ún tá'an ráa:

—¿Né iin vá kuvi kuneí-i nanitá'ví'-i, rúja?

²⁷ Nne'yá Jesús nuun' ráa, jee nkachi' re':

—Rá tiñu ya ntu kúvi sa'á ni iin ñivi, soo kuvi sa'á Ndiosí' maa —nkachi' Jesús.

²⁸ Nkijie'é Pedro nkachi'-i nuun' re':

—Kune'yá, ránu'u' chi jee nxinóo rán' ni'í rá nantíñú rán', jee níkin' rání' no'ó.

²⁹ Jee nkachi' Jesús nuun' ráa:

—Máá náá' vá káchí' nì' nuun' rán, ya né ni iin ñivi xinóo rá ve'i-i áxí rá ñani'-i áxí rá ku'va-a áxí rá ku'ví'-i áxí náná'-a áxí tátá'-a áxí ñasí'-i áxí rá se'ya-a áxí ñu'un-a, jie'e' nu'u' jín jie'e' tu'un vá'a Ndiosí', ³⁰ jee nì'in'-u sientú' íchí ka' ini' ñivi ya'á tiempú' tékú'-ó ñiví ya'á, rá ve'i, rá ñani', rá ku'va, rá ku'ví', rá náná', rá se'ya, jín rá ñu'un, sú koto u'ví' ñivi ráa. Jee suni tiempú' kiji, jee ñivi vá kuteku'-u níínkání jín Ndiosí' sa'á re'. ³¹ Soo kue'e' rá ñivi ya vitan kúvi ráa ya kúñá'nú ka', kuvi ráa ne nuun' ni'í tiempú' kiji. Jee kue'e' rá ñivi ya vitan kúvi ráa ne nuun' ni'í, jee suviráa vá kuñá'nú ka' —nkachi' Jesús.

Stékútu'ún tuku Jesús ya kuvi' re'

³² Saájee jíka Jesús jín rá ñivi kútá'án jín re' jee kuṇkaa ráa nuun' ñuun ká'nú Jerusalén. Jee yósó' Jesús nuun' ráa, jee ntiví xíni' ráa. Jee rá ñivi níkin' maa yú'ví ráa. Jee ntava' sín re' rá ni uxuvi' tee, jee nkijie'é re' kachi' re' nuun' ráa ya kuvi jie'e' re':

³³ —Kune'ya rán. Kuṇkaa-ó ñuun ká'nú Jerusalén. Jee nu'u', ya nkenta kúvi nì' se'ya ñivi ñiví, jee naku'va iin tee nu'u' nuun' rá sutu' kúná'nú jín nuun' rá tee xíné'én' ley, naní escribas. Jee sanáa' ráa ya ka'ni' ráa nu'u'. Jee naku'va ráa nu'u' xintín rá ñivi ya ntu kúvi nación Israel. ³⁴ Jee ka'an' u'vì' ráa kune'ya ráa nu'u', chí'i ráa yo'o nu'u', tiesíí ráa nu'u', jee ka'ni' ráa nu'u'. Soo kivi' úní' nateku' iì' nì' kene nì' nteñu rá niyi jee nakoo yikikúñu nì' —nkachi' Jesús.

Jacobo jín Juan kakuachi ráa nuun' Jesús ya kunisotínú ráa jín re'

³⁵ Jacobo jín Juan, rá se'ya Zebedeo, nkuyatin ráa nuun' Jesús, jee nkachi' ráa:

—Mestrú', kuíni rán' ya sa'á nú ya né ni iin ya kakan' rán' nuun' nú.

³⁶ Jee suvire' nkachi' nuun' ráa:

—¿Ná kúní' rán ya sa'á nì' jie'e' rán?

³⁷ Jee nkachi' ráa nuun' re':

—Taji xá tiñu kuniso rání' ya kune' iin rán' xiín ichi kuá'á nú jee inka rán' ichi sátn nú, sáá vii kuñá'nú nú jee tatúní' nú nuun' ni'i ñiví —nkachi' Jacobo jín Juan.

³⁸ Soo Jesús nkachi' nuun' ráa:

—Ntu jíní' rán, ná kúvi ya jíkán' rán nuun' nì'. ¿Á kuvi kuno'o rán tunó'ó, kuá' kuno'o nì' maa? Jee suni sukuán, ¿á kúvi kuanuté rán jín tunó'ó sú kuvi' rán kuéntá' nu'u'?

—nkachi' Jesús nuun' ráa.

³⁹ Suviraa nkachi':

—Kuvi.

Jee nkachi' Jesús nuun' ráa:

—Yá kuno'o nì', kuno'o rán. Jee yá kuanuté nì' jín tunó'ó kuanuté rán. ⁴⁰ Soo rá ñivi yá kunee' xiín ichi kuá'á nì' áxí ichi sátín nì', nsú nu'u' ví yá ku'va maa nuun' ñivi. Chisa' Ndiosí' nsatú'va maa sáva ku'va re' maa nuun' ñivi yá ñani re' —nkachi' Jesús nuun' ráa.

⁴¹ Sáa nteso'o rá ni újì' ka' rá tee súkuá'a re' ráa tu'un ya'á, jee nkijíé'é ráa nkítì ini' ráa ne'yá ráa Jacobo jín Juan. ⁴² Soo nkana Jesús ráa jee nkachi' re' nuun' ráa:

—Jínì' rán sáa íyó rá tee yósó' nuun' rá inka nación, yá ntu kúvi Israel, jee ne tátúnì' nì'in ráa nì'i nuun' rá ñivi ñuun' yíí xintíín ráa. Jee rá tee kúñá'nú nuun' rá ñivi tátúnì' nì'in ráa sáa koo. ⁴³ Soo nkúvi sukuán nteñu rán. Chi né ni iin yá kuíni kuvi yá ñá'nú ka' nteñu rán, jee íyó kitíñú ñivi vá nuun' inka ñivi. ⁴⁴ Jee né ni iin ñivi teñu rán yá kuíni-i kuvi-i yá xí'nañú'ún koso'-o nuun' rán, jee íyó kuvi-i kuéntá' iin musú' kitíñú-u nuun' nì'i rán. ⁴⁵ Chi nu'u', yá nkenta kúvi nì' se'ya ñivi ñiví, nsá vaji nì', sáva kitíñú rá ñivi nuun' nì'. Chisa' vaji nì' kitíñú nì' nuun' rá ñivi. Jee vaji nì' sáva kuvi' nì', sáva chunáán nká'nú nì' maání' nuun' Ndiosí' sáva nakani núne nì' kue'e' ñivi nuun' kuachi ráa —nkachi' Jesús.

Xínúvi Jesús Bartimeo tee kuáá

⁴⁶ Saájee nkenta ráa ñuun Jericó. Jee sáa kuakene Jesús ñuun vá, jín rá tee súkuá'a re' ráa, jín kue'e' ñivi. Jee Bartimeo néé' re' yuichí. Kúvi re' se'ya Timeo, jee kúvi re' tee kuáá, yá jíkán' re' caridá'. ⁴⁷ Sáa nteso'o re' yá váji Jesús, tee ñuun Nazaret, jee nkijíé'é re' kanajín re' jee nkachi' re':

—¡Jesús, se'ya ichiyúkún' tata' “rey” David! ¡Kuná'ví ini' nú kune'yá nú nu'u'!

⁴⁸ Jee kue'e' ráa nkuxeen nuun' re' yá kasi' re' yu'ú re'. Sosa' nkanajín re' ka':

—¡Se'ya ichiyúkún' tata' “rey” David, kuná'ví ini' nú kune'yá nu'u'!

⁴⁹ Saájee ñakuñí' Jesús jee nkachi'-i:

—Kana rán maa.

Jee nkana ráa t̄ee kuáá vá, jee nkachi' ráa n̄uun'-u:

—¡Neí koo ini' nú! ¡Nakuiñi'! Chi kána re' no'ó.

⁵⁰ Saájee nsikene-e soo' níji-i, jee íchíni n̄nakuiñi' nichí-i, jee nkiji-i n̄uun' Jesús. ⁵¹ Jee nkachi' Jesús n̄uun'-u:

—¿Ná kúvi ya kúni nú sa'á ni' jín nú?

Jee t̄ee kuáá vá nkachi':

—Mestrú', kuíni ni' nunijin' nchinúún ni' sáva natuvi nakune'yá ni'.

⁵² Jee nkachi' Jesús n̄uun' re':

—Kuá'án. Chi jie'e' ya nkuneí ini' nú nu'u, saáva nnuvi nú.

Ntañú'ún kuiti' n̄nakune'yá re', jee nchinikin' re' Jesús ichi vá.

Kívi Jesús ñuun ká'nú Jerusalén

11 ¹ Sáa nkuyatin ráa ñuun ká'nú Jerusalén, n̄uun' kuaríá' Betfagé jín Betania, jie'e' yuku Olivos, jee ntají Jesús uvi' rá t̄ee súkuá'a re' ráa, ² jee nkachi' re' n̄uun' ráa:

—Kuá'án' rán kuaríá' káá ichinúún' rán. Jee sáa kivi rán yukuán, jee ntañú'ún kuiti' nani'in' rán iin burrú' lúlí jiáá nú'ní', ya ni iin ñivi nintiá'an koso' maa. Jee nanají rán maa kiji rán jín-i. ³ Jee ré iin ñivi kachi'-i n̄uun' rán: “¿Nachi sá'á rán sukuán?” kachi' rán n̄uun'-u: “Maá Ito'o'-ó jiniñú'ún maa. Jee yachi' natají ii' re' ti' ya'á” —nkachi' Jesús n̄uun' ráa.

⁴ Jee ña'an' ráa, jee n̄nani'in' ráa burrú', nú'ní' ti' yuichí ká'nú ichinúún' iin yuvé'í. Jee n̄nanají ráa ti'. ⁵ Iñajee rá ñivi ká'ví ni ya íñi yukuán nkachi' ráa n̄uun' ráv:

—¿Ná sá'á rán ya nánají rán burrú' ya'á?

⁶ Jee ni núví' rá t̄ee vá nkachi' sáni ya nkachi' Jesús n̄uun' ráa. Jee njia'a rá ñivi kua'an' ráa jín ti'. ⁷ Jee sáa ñake'en ráa burrú' lúlí, jee nchisó ráa sa'ma ráa yata' ti', jee ñakoso' Jesús ti'. ⁸ Kue'e' rá ñivi nyakin' ráa sa'ma ráa ini' ichi, jee rá inka

ka' nyakin' nayúku', ya ñe'ne' raa nuun' rá yutun. ⁹ Jee rá ñivi kua'an' ichinúun' re' jín rá ñivi níkin' yata' re' nkanajín raa:

—¡Hosana! ^{11:9} ¡Na ka' netu' ka' kúvi tee ya vaji-i nuun' súvi Ito'o'-ó! ¹⁰ ¡Na ka' netu' ka' ya vaji nakuiñi' re' nuun' tátá'-ó “rey” David sáva tatúni' maaré' nuun'-ó! ¡Hosana! Na ka' ñá'nú ka' Ndiosí' ya néé' antiví —nkachi' rá ñivi.

¹¹ Jee nkivi re' nuun ká'nú Jerusalén, jee kua'an' re' nuun' veñu'un ká'nú. Nne'ya re' ni'i rá nantíñú yukuán. Jee kua'an' re' nuun Betania jín ni uxuvi' rá tee chi yánini ví-i.

Nchisónínu Jesús yutun higo ya ntu kúun rá vixí'

¹² Jee kivi' xteñu'ún, sáa nkene raa nuun Betania, jee nisoko Jesús. ¹³ Ne íká ka' nini' re' iin yutun higo ya néé' na'á yuku', jee ña'an' nne'ya re' ré ninta ya vixí' nuun'-u. Sáa nkenta re' ntuná' nnáni'in re', kuachi na'á yuku' ni néé', chi nsú tiempú' kúun higo ví-i. ¹⁴ Inajee nkachi' re' nuun' yutun vá:

—Ni nsá kaji' ka' ni iin ñivi ya vixí' nú nínkání.

Jee nteso'o rá tee súkuá'a re' raa ya nkachi' re'.

Nnasa'á ninu'un Jesús veñu'un ká'nú

¹⁵ Jee ña'an' raa nuun ká'nú Jerusalén, jee sáa nkivi raa chíké'i néé' ini' veñu'un ká'nú, jee nkijié'é Jesús tava' re' rá ñivi xíkó jín rá ñivi ké'en yukuán rá nantíñú sókó' rá ñivi. Jee nsikókani re' rá mesa rá ñivi sama xu'ún jín sillá' rá ñivi xíkó paloma. ¹⁶ Jee ntu jiá'a re' jiá'a ni iin rá ñivi niso raa nantíñú chíké'i néé' ini' veñu'un vá. ¹⁷ Jee nxinéén' re' rá ñivi tu'un ya'á, jee nkachi' re' nuun' raa:

—Nuun' tutu' niso tu'un Ndiosí' káchí' ya: “Ve'i ni' kunaní ve'i nuun' nákuetu ni'i ñivi ñivi nuun' Ndiosí'.” Soo suvirán nsa'á maa iin kava rá kui'ná —nkachi' Jesús nuun' raa.

¹⁸ Sáa nteso'o rá sutu' kúñá'nú jín rá tee xinéén' ley naní escribas tu'un nkachi' re', jee nkijié'é raa núkú raa naja kuvi

^{11:9} Hosana kuíni káchí: ¡sikáku Ndiosí' yó!

ka'ni' raa re'. Chi yú'ví raa maa, chi ni'i rá ñivi ntiví xini' jje'e' ya xíné'én'-e.

¹⁹ Sáá nkuáa' jee nkene Jesús jín rá tee súkuá'a re' raa nuun' ñuun vá.

Nnachi yutun higo ya ntu nkúun rá vixí'

²⁰ Sáá njia'a raa yane'en', jee nini' raa yutun higo, jee ya ni'i-i nnachi ne jín yo'o-o. ²¹ Jee sáá nnaku'un ini' Pedro ya nkachi' Jesús nuun' yutun vá, jee nkachi'-i nuun' Jesús:

—¡Mestrú'! ¡Kune'yá! Yutun higo vá, ya nchisónínu nú maa, jee ya nnachi-i.

²² Jee nnaxiníko Jesús jee nkachi'-i nuun' raa:

—Kuneí ini' rán Ndiosí'. ²³ Máá náá' vá káchí' ni', ya né ni ñin ñivi ya kachi' nuun' yúkú ya'á: “Kuiyo jee sukuíko maánú nuun' nteñú'ún”. Retún ntu íyó tu'un sjiáni ini' ánima' ñivi vá, soo ínú ini'-i ya kuvi ya káchí'-i, jee sikúnkuvi Ndiosí' maa. ²⁴ Káchí' ni' nuun' rán ya ni'i ya kakan' rán, ni nákuetu rán nuun' Ndiosí', inu ini' rán ya ya nni'in' rán maa, jee ni'in' rán maa. ²⁵ Jee retú nákuetu rán, jee kuneká'nú ini' rán jje'e' né ni ñin kuachi ya nsa'á ñivi siki' ráno'ó. Sa'á rán su'va, sáva suni tátá' rán, ya néé' re' antiví, kuneká'nú ini' re' jje'e' kuachi rán ya njia'a nsa'á rán nuun' tu'un re'. ²⁶ [Retún ntu néká'nú ini' rán, jee suni tátá' rán, ya néé' antiví, nsá kuneká'nú ini' re' jje'e' kuachi rán] —nkachi' Jesús.

Tiñu niso Jesús

²⁷ Jee nkenta tuku raa ñuun ká'nú Jerusalén. Jee ni jíka Jesús chíké'i néé' ini' veñu'un ká'nú, jee rá sutu' kúná'nú, jín rá escribas, jín rá tee kúná'nú nkuyatin raa nuun' re'. ²⁸ Jee nikañu'ún raa re':

—¿Ná tiñu niso nú ya sá'á nú rá tiñu ya'á?, áxí, ¿né ñin ntaji tiñu niso nú ya sá'á nú rá tiñu ya'á rúja?

²⁹ Jee nnaxiníko Jesús nuun' raa:

—Suni katú'ún nì' ráno'ó iin tu'un. Ré nnaxiní'kó rán nuun' nì', jee naxiní'kó nì' nuun' rán ná tiñu níso nì' ya sá'á nì' rá tiñu ya'á. ³⁰ ¿Né iin njia'a tiñu nuun' Juan nkisikuánuté re'? ¿Á Ndiosí', ya néé' antiví, áxí á rá tee rúja? Naxiní'kó rán nuun' nì' —nkachi' Jesús nuun' raa.

³¹ Saájee nnatú'ún maáráa, jee nkachi' iin inka raa:

—Retún kachi'-ó ya Ndiosí', ya néé' antiví, njia'a-a tiñu vá nuun' Juan, jee kachi' re': “Saájee, ¿nakui chi ntu nínú' ini' rán rá tu'un ya nkachi' Juan rúja?” ³² Soo ¿naja kúvi kachi'-ó rá tee njia'a tiñu vá nuun' re'?

Nkachi' raa su'va chi yú'ví raa rá ñivi kue'e'. Chi ninu ini' nì'i rá ñivi, ya Juan nkuvi nijia iin tee ya njia'a Ndiosí' tu'un nuun'-u. ³³ Saájee nnaxiní'kó raa nuun' Jesús:

—Ntu jíní' rán'.

Saájee nkachi' Jesús nuun' raa:

—Suni nu'u', ni nkachí' nì' nuun' rán ná tiñu níso nì' ya sá'á nì' rá tiñu ya'á.

Tu'un ya kúnkunuún ká'án' jie'e' rá tee káné'én ya sátíñú

12 ¹ Iñajee nkijie'é Jesús nnakani re' tu'un ya kúnkunuún ká'án' tu'un vá nuun' raa, jee nkachi'-i:

—Ntee iin tee rá yokú'ú' uva. Jee ñasi' re' kurá' nuun' rá yokú'ú' vá. Jee ñete re' nuun' yuu' nuun' jí'ni raa uva. Jee nsá'á re' iin ve'i súkún, sáva kumí raa rá yokú'ú' uva. Jee kuíre njia'anúún re' ñu'un vá nuun' rá tee sátíñú maa, jee nkene íká re' kuá'an' re'. ² Jee nchuichí re' iin musú' re' nuun' rá tee sátíñú nuun' ñu'un vá, tiempú' íyó uva, sáva nake'en re' sava tata' nsá'á raa. ³ Soo ntiin raa musú' vá, jee njia'a raa maa, jee nnachuichí sain raa maa.

⁴ Iñajee, tee xí ñu'un vá ntají' tuku-u inka ka' musú'-u. Soo [nkuun raa yuu' maa] jee nstufí' raa xini' musú' vá, jee ntenuun' raa maa. ⁵ Jee inka ka' ntají' tee xí ñu'un vá, jee ña'ni' raa musú' vá. Suni ntají' re' kue'e' rá inka ka', jee ké'ín ráv'á njia'a raa, jee ké'ín ráv'á ña'ni' raa.

⁶ Kuachi iin tee ni ka' vá íyó, ya kúvi se'ya yíí re', ya ñúnúun ví'í re'. Nu ní'í ka' ntají re' maa nuun' ráa. Nka'vi ini' re' ya: “Sa'á ñá'nú ráa nuun' se'ya nì”. ⁷ Soo rá tee sátíñú vá nnatú'ún ráa: “Tee ya'á chi nuun' re' kinoo ta'ví' ñu'un ya'á. Kó'ón'-ó jee ka'ni'-ó maa, jee ta'ví'-ó nuvi ñu'un ya'á.” ⁸ Jee ntiin ráa maa, jee ña'ni' ráa maa, jee nsukuí'kó ráa maa ya'ta' ñu'un nuun' káá uva vá.

⁹ ¿Ná sa'á tee xí ñu'un uva vá, rúja? Kiji re' jee ka'ni' re' rá tee sátíñú vá xináán' re' ráa. Jee ku'vanúún re' ñu'un vá nuun' káá tata' uva, nuun' rá inka ka' ñivi.

¹⁰ ¿Á ni ntíané ka'vi rán rá tutu' ya'á ya níso tu'un Ndiosí'? Káchí'-i:

Yuu', ya nkúichi ini' rá tee jiáni ve'i,
yuu' vá nkenta kúvi yuu' máá ñá'nú ka' ya nýotiñu ka'
jiá'a-a fuerza ve'i vá.

¹¹ Ito'o'-ó nsá'á su'va, jee tíví xíni'-ó né'yá'-ó maa
—nkachi' Jesús nuun' ráa jìe'e' maaré'.

¹² Ìñajee rá sutu' kúñá'nú jín rá escriba nnukú ráa kitiin ráa re', chi ñaku'un ini' ráa ya nnakani re' tu'un kúnkunuún ya'á siki' ráa. Soo yú'ví ráa rá ñivi kue'e'. Jee nxinóo ráa re', jee kua'an' ráa.

Tu'un káchí' Jesús jìe'e' ré íyó chúnáán-ó “impuesto”

¹³ Jee kuíre ntají ráa nuun' Jesús ké'ín rá “fariseo” jín rá tee íñí jín Herodes, sáva natava' ráa yu'ú re' iin tu'un jìe'e' ya kuvi chikuachi ráa re'. ¹⁴ Jee nkiji ráa jee nkachi' ráa nuun'-u:

—Mestrú', jíní' rán' ya iin tee naa' kúvi nú, chi ntu sá'á nú kuéntá' naja íyó rá ñivi, chi iin ni kúvi rá ñivi nuun' nú. Jee naa' xíné'én' nú ichi Ndiosí'. ¿Á yínetu' [ley Moisés] ya chúnáán-ó “impuesto” nuun' “rey”^{12:14} tátúní' nación Roma áxí ntuví? ¿Á íyó chúnáán-ó áxí ntu íyó chúnáán-ó? —nkachi' ráa nuun' Jesús.

^{12:14} “César”

¹⁵ Soo ya jíní' re' ya tee sansu'va ví raa, jee nkachi' re' nuun' raa:

—¿Nakui chi jítotúní' rán nu'u'? Taji rán iin xu'un kaa nuun' nì' sáva kune'yá nì' maa.

¹⁶ Nkinaka raa iin nuun' re' jee nkachi' re' nuun' raa:

—¿Né iin xín nuun' tee ví ya'á jín súví néé' nuun' xu'un kaa ya'á, rúja?

Jee nkachi' raa:

—Rey tátúní' nación Roma ví-i.

¹⁷ Ìñajee nkachi' Jesús nuun' raa:

—Rá kúvi nantíñú “rey” tátúní' nación Roma, naku'va rán maa nuun' “rey” nación Roma. Jee rá kúvi nantíñú Ndiosí', naku'va rán maa nuun' Ndiosí'.

Jee ntíví xíní' raa, sáá nteso'o raa ya nkachi' re'.

Nìkātu'ún raa jie'e' ya nateku' iì' rá níyì

¹⁸ Ìñajee rá tee grupo saduceo ya maáráa vá káchí' raa ya nsá' nateku' iì' rá níyì jee ni nsá nakoo ñun'é'yú' rá ñivi, jee nkenta sava raa nuun' íñí Jesús jee nìkātu'ún raa re':

¹⁹ —Mestrú', ntee Moisés yana'án víí nuun' tutu' nkinoo kúmí-ó jee nkachi'-i nuun'-ó ya retú iin tee ya íyó ñani' re' jee kuvi' re', jee retú kinoo ñasí'í re', jee ntu níyo se'ya re' jín ña, jee íyó natana'á ñani' re' jín ñasí'í re', sáva koo tata' ichiyúkún' ñani'-i ya ní'i'-i sáva kuvi kuéntá' se'ya re'. ²⁰ Níyo uxá' rá tee nkuvi ñani' nkaku jí'ín raa. Jee ñani' xí'nañú'ún ntana'á re' jín ña'an vá. Soo nì'i' re' jee ni ntu níyo se'ya re'.

²¹ Saájee ñani' úvì' nnaṭana'a re' jín ña, jee suni nì'i'-i jee ntu níyo ichiyúkún' re'. Jee suni sukuán nkuvi jín ñani' úní'. ²² Jee sukuán nkuvi jín ni úxá' raa, jee ntu níyo ichiyúkún' raa. Jee suni nuun' ní'i' suni nì'i' ña'an vá ranika'. ²³ Saájee kivi' ya nì'i' rá ñivi ní'i' nateku' iì' tuku raa, sáá nakoo tuku ñun'é'yú' raa, jee ¿ne iin raa xí ñasí'í kuvi tuku ña'an' vá, rúja? Chi ni uxá' raa nnaṭana'á jín ña, rúja —nkachi' raa nuun' Jesús.

²⁴ Nkachi' Jesús nuun' raa:

—Naan' jiáni ini' rán, chi ntu jiáku'un ini' rán ni tu'un Ndiosí', ya níso nuun' tutu', ni fuerza íí' níso Ndiosí'. ²⁵ Chi kivi' nateku' ii' rá ñivi ní'i', jee ni nsá tana'á ráa ka', jee ni nsá xitáná'á ráa rá se'ya ráa. Soo íyó ráa kuéntá' kuá' rá najiá'á ii' Ndiosí' ya íyó antiví ya ntu tána'á ráa.

²⁶ 'Soo jie'e' ya nateku' ii' rá níyi, ¿á ntiá'an ka'vi rán tu'un Ndiosí' níso nuun' tutu', ya ntee Moisés jie'e' ya nkuvi jín tunkú'ú' ya káyú'-u, rúja? Jee yukuán nkachi' Ndiosí' nuun' Moisés: “Nu'u' ví Ndiosí' nuun' Abraham, Isaac, jín Jacobo” nkachi' Ndiosí' sú ya ni'i' ráa. ²⁷ Jee ntu kúvi re' Ndiosí' rá ní'i', soo kúvi re' Ndiosí' nuun' rá ñivi tékú' sú ni'i' ráa. Saáva naan' nasfikuiti' jiáni ini' rán —nkachi' Jesús nuun' ráa jie'e' xitékú' Ndiosí' ráa jín re' sú ni'i' ráa.

Tu'un máá ñá'nú ka' nuun' ni'i' ya ntatúní' Ndiosí'

²⁸ Jee nkuyatin iin escriba ya xiné'én' re' tu'un ley nuun' ráa, jee nteso'o re', ya kántá'án tú'un rá saduceo jín Jesús. Jee sáá nteso'o re' ya va'ani nnaxiníko Jesús nuun' ráa, jee nīkatu'ún re' Jesús:

—¿Né iin tu'un ya ntatúní' Ndiosí' ví ya máá ñá'nú ka' nuun' ni'i', rúja?

²⁹ Nnaxiníko Jesús nuun'-u:

—Tu'un máá ñá'nú ka' ya ntatúní' Ndiosí' kúvi ya'á: “¡Teso'o ñivi nación Israel! ¡Ito'o'-ó Ndiosí'! Ito'o'-ó ví metú'ún Ndiosí' ya íyó. ³⁰ Jee íyó kunuun nú Ito'o'-ó, ya kúvi Ndiosí' nú, jín ni'i' ne' ánima' nú, jín ni'i' ini' nú, jín ni'i' antúní' nú, jín kua ne' ini' nú.” ³¹ Jee ya úví ya ntatúní' Ndiosí' ví su'va: “Íyó kunuun nú rá ñanité'án nú kuéntá' ñúnúnú nú maánú”. Káchí' nuun' tutu' níso tu'un Ndiosí'. Ni iin tu'un ñá'nú ya ntatúní' Ndiosí' ví ya ñá'nú ka' nsú ka' rá ni núví ya'á —nkachi' Jesús nuun'-u.

³² Ìñajee nkachi' escriba vá nuun' Jesús:

—Vatú nkachi' nú, mestrú'. Ya náá' ví ya káchí' nú ya iin ni Ndiosí' íyó, jee ntuné íyó inka ka' ndiosí' nsú ká' suvire'. ³³ Jee

kunuun'-ó Ndiosí' jín nì'i ánima'-ó, jín nì'i antúní'-ó, jín nì'i ini'-ó, jín kua neí ini'-ó. Jee kunuun'-ó rá ñanitá'án-ó kuéntá' ñnúun'-ó maáo. Ná'nú ká' rá tu'un yukuán nsú ká' nì'i rá kiti téñu'un-ó sókó'-ó nuun' Ndiosí' jín nì'i rá inka nantínú sókó'-ó nuun' Ndiosí' —nkachi' mestrú' vá.

³⁴ Sáá nini' Jesús yá kájíkuiti' nnaxiníko escriba vá, jee nkachi' Jesús nuun' re':

—Ntuné íyó íká nú kenta nú kivi nú na'á Ndiosí' nuun' tátúní' re' nuun' ñivi.

Jee ni ñin ráa ntu nkiji ká' ini' ráa katú'ún ráa ká' maa.

¿Né ñin se'ya ichiyúkún' kúvi Cristo?

³⁵ Sáá xiné'én' Jesús tu'un Ndiosí' chíké'i nées' ini' veñu'un ká'nú, jee nkachi' re':

—¿Naja chi káchí' rá escriba yá Cristo kúvi re' tata' ve'i ichiyúkún' “rey” David? ³⁶ Tachí' íi' Ndiosí' njia'a tu'un sáa kachi' maá David, jee nkachi' re' tiempú' chíji jje'e' Cristo:

Ito'o'-ó Ndiosí' nkachi' nuun' Ito'o' nì':

“Kunee' nú ichi kuá'á nì' nuun' tátúní' nú jín nì'.

Jee kunee' nú yukuán ne xinaán' nì' rá jíní' ú'vi' né'yá-a no'ó, jee nekuá' kakín' nì' ráa chíji jje'e' nú.”

³⁷ Saájee ne maá David nkachi'-i yá kúvi Cristo: “Ito'o' nì'”. Saáva ¿naa kúvi re' ñin ichiyúkún' David? —nkachi' Jesús.

Jee rá ñivi kue'e' ne kúsíi ini' ráa tésó'o ráa tu'un káchí' Jesús.

Xíkóná'án Jesús rá tee xiné'én' ley

Moisés yá kúvi ráa escribas

³⁸ Jee ni xiné'én' re', nkachi' re' nuun' ráa:

—Nito koo rán maáran nuun' rá tee xiné'én' jje'e' ley Moisés, yá tá'án ini' ráa jikónúun ráa ku'un ráa sa'ma kání jee ná'án yá kúná'nú ráa, jee tá'án ini' ráa ká'án' yínú'ún rá ñivi jín ráa rá nuyá'vi. ³⁹ Jee tá'án ini' ráa máá sillá' kúná'nú ká' kunee' ráa ini' rá veñu'un lúlí. Jee suni tá'án ini' ráa máá rá sillá' kúná'nú ká' kunee' ráa nuun' íyó rá viko nuun' yáji' rá

ñivi. ⁴⁰ Jee rá tee vá jíchi ráa rá ña'an ná'ví, kánee' ráa ve'i ráña. Jee káñunkúún sá'á ráa ni ka' ya ná'an ví'í jíkán' ta'ví' ráa nuun' Ndiosí'. Maaráa vá manéátú'ún ka' nì'in' ráa tunó'ó ya sijíta Ndiosí' ráa —nkachi' Jesús.

Ya nsoko' ña'an ná'ví lá'ví

⁴¹ Jee sáá néé' Jesús ichinúún' yatun' nuun' sókó' kue'e' rá ñivi xü'ún nuun' Ndiosí'. Jee né'yá re' nasa sókó' ráa xü'ún. Jee kue'e' rá kúká chú'un xü'ún kue'e'. ⁴² Jee nkenta iin ña'an ná'ví lá'ví. Jee nchu'un-u uvi' xü'ún lúli kaa ya ni ntu yíyá'vi ini' kajún vá. ⁴³ Saájee Jesús nkana ni uxuvi' rá tee súkuá'a re' ráa, jee nkachi' re' nuun' ráa:

—Máá náá' vá káchí' nì' nuun' rán ya ña'an ná'ví lá'ví ya'á ví ya nchu'un-u ka' xü'ún nsú ka' nì'i rá ñivi chú'un xü'ún ini' yatun'. ⁴⁴ Chi nì'i ráa jiá'a ñakuá' nkinoo néen ráa. Soo ña'an ya'á, ya nó'o lá'ví ña, njia'a nì'i ña xü'ún néen ña kuteku' ña —nkachi' Jesús.

Káchí' Jesús ya naan' veñu'un ká'nú Jerusalén

13 ¹ Sáá nkene Jesús ini' veñu'un ká'nú, jee iin rá tee súkuá'a re' ráa nkachi'-i nuun' re':

—Mestrú', ¡kune'yá! Na ka' ká'nú ka' rá yuu' vá. Jee na ka' vii ka' íyó rá ve'i ya'á.

² Soo nkachi' Jesús nuun' re':

—¿Á né'yá rán rá ve'i ná'nú yósó' tá'an ya'á ya kúvi veñu'un ká'nú? ni nkinoo ka' ni iin yuu' koso' ta'an ráa, chi nì'i xtání' rá “soldado” maa —nkachi' Jesús.

Rá seña koo tiempú' ya kuvi ya nkachi' Jesús

³ Kuá'an' ráa jee sáá ñakunee' re' ika' yuku Olivos ya káá ichinúún' veñu'un ká'nú, jee Pedro, Jacobo, Juan jín Andrés nika'atú'ún sín ráa re':

⁴—Kachi' xá nuun' rán', ¿nama kuvi rá tiñu ya'á ya nkachi' nú? jee ¿ná seña koo sáva stívi ya kunaa' ni'í rá ya'á? —nkachi' ráa nuun' re'.

⁵Jee Jesús nkijié'é nkachi' re' nuun' ráa:

—Kumí rán maárán ya ni ñin ntuná' xíná'ví-i ráno'ó. ⁶Chi kue'e' ñivi kañunkúun kachi' ráa ni ka' ya kiji ráa nuun' súvi ni' jee kachi' ráa: “Nu'u' ví Cristo”. Jee xíná'ví ráa kue'e' ví'í ñivi. ⁷Soo ré teso'o rán ya íyó tukanta'an ñin ñuun' jín inka ñuun', jín ya koo tukanta'an, jee koto ñúyú'ví ini' rán. Chi sáá íyó kuvi rá tunó'ó ya'á. Soo ntiá'an kenta jinu. ⁸Chi kantá'an nación jín inka nación jee kantá'an ñuun' jín inka ñuun'. Jee koo ñutáan. Jee ké'ín nuun' kutámá ví'í. Jee koo kue'e' tuntixín. Sukuán kijié'é rá tunó'ó nuun' rá ñivi ñiví.

⁹'Soo nito koo rán maárán, chi naku'va ráa ráno'ó xintíin rá tee jié'né' kuachi, jee sikíta ráa ráno'ó. Jee ku'va ráa ráno'ó jín yo'o ini' rá veñu'un lúli. Jee kuiñi rán ichinúun' rá tee kúñá'nú kúvi gobernado jín rá tee tátúní' rá nación sijíta ráa ráno'ó, chi yí'í rán nuun' nu'u'. Jee su'va naku'va rán ya naá' jie'e' ni' nuun' ráa. ¹⁰Jee xí'na ka' ne ntiá'an kenta jinu, íyó tekutu'un tu'un vá'a jie'e' ni' nuun' ntaká nación íyó ñiví.

¹¹Jee retú naku'va ráa ráno'ó xintíin tee nisotíñú, koto nani'vi ini' rán, ná kachi' rán xí'na ka' kenta rán yukuán. Chisa' né ni ñin tu'un taji Ndiosí' nuun' rán sáá kachi' rán maá “hora” yukuán, jee kachi' rán vá. Chi nsú ráno'ó ví ya ka'an', chi Tachi' íí Ndiosí' ví ya ka'an'.

¹²'Naku'va rá tee rá nani' ráa xintíin rá ñivi, sáva ka'ni' ráa maa. Jee suni rá tátá' naku'va ráa rá se'ya ráa xintíin rá ñivi, sáva ka'ni' ráa maa. Jee rá se'ya nenta ráa siki' sí'í ráa. Jee ka'ni' rá ñivi ráa sa'á rá se'ya ráa. ¹³Ta'vi ini' kuáiyó rá ñivi kune'yá ráa ráno'ó, chi yí'í rán nuun' ni'. Soo rá ñivi kuni'in kuiñi kutú ráa jín ni' ne nuun' kenta jinu jee suviráa ví ya sikáku Ndiosí' ráa.

¹⁴'Profeta Daniel ntee-e ya koo, ñin tee né'í ya jíníichi' ini' Ndiosí' né'yá re' maa ya stívi-i ya íí' ya sa'á-a ya kuni' u'vi' Ndiosí' veñu'un ká'nú re'. (Ré né ni ñin ñivi ya ka'vi tu'un

ya'á, jee kiku'un ini'-i vá.) Jee sáá kuni' rán maa, ya kuiñi-i nuun' ntu íyó kuiñi-i, saájee rá ñivi néé' Judea íyó ke'en ráa xinóo ráa kunu ráa kị'in' ráa nuun' yuku sáva kaku ráa. ¹⁵ Ré ñin ñivi yósó'-o xini' ve'i-i, retú nuun-u, jee koto nívi-i ini' ve'i-i tava'-a ni ñin nantíñú-u. ¹⁶ Jee ré ñin ñivi íñi-i nuun' tata' sá'á-a, koto níkó-o nake'en-e sa'ma-a. ¹⁷ Ná ná'ví kạ' rá ña'an nékue'i', jín rá ña'an néen yikín rá kịvi' yukuán. ¹⁸ Nakuetu rán jee kakan' tá'ví' rán nuun' Ndiosí' ya nkúvi rá tiñu ya'á tiempú' vijin sáá kúun savi' xéen'. ¹⁹ Chi rá kịvi' yukuán kuno'o nasíkuiti' rá ñivi tunó'ó ya nintí'ín ntiá'an ne kuvi su'va ne tiempú' xí'nañú'ún, sáá nsa'á Ndiosí' ñiví, jín ne vitan. Jee nintí'ín nkóo kạ' su'va. ²⁰ Jee rétá' ntuví nása'á kuítí Ito'o'-ó tiempú' tunó'ó vá, jee ni ñin ñivi nkáku. Soo jie'e' rá ñivi, ya yí'í ráa nuun' Ndiosí', ya nkaji re', jee saáva nasa'á kuítí re' tiempú' vá. ²¹ Saájee ré ñin ñivi kachi'-i nuun' rán: “Kune'yá rán, ya'á íñi Cristo”. Áxí kachi'-i ya: “Kune'yá rán, yukuán íñi re’”. Koto ínú ini' rán ya káchí'-i, ²² chi kenta rá tee ya kachi' ráa ni kạ' ya Cristo ví ráa. Jee kenta rá ñivi ya kachi' ráa ni kạ' ya Ndiosí' njíá'a tu'un nuun' ráa. Jee sa'á ráa rá seña jín rá tiñu anasí sáva xiná'ví ráa rá ñivi. Jee sa'á ráa maa sáva xiná'ví ráa ne rá ñivi nkaji Ndiosí', retú sanaan' kuvi. ²³ Soo nito koo rán maárán. Chi ya nkachitu'ún yachi' nị' nuun' rán nị'í rá tiñu vá ne ntiá'an kuvi-i su'va.

Sáá niji tuku Jesús, ya nkenta kúvi re' se'ya ñivi

²⁴ 'Soo rá kịvi' yukuán, jee ré njia'a tiempú' tunó'ó, jee nuneen' nkanii', jee nkútuun' kạ' yoo',

²⁵ jee kute' rá tiuun' ne súkún.

Jee kajia' rá fuerza súkún tñin nị'í ya íyó súkún

²⁶ 'Saájee kuni' rá ñivi nu'u', ya nkenta nị' kúvi nị' se'ya ñivi ñiví, kiji nị' nuun' viko' jín fuerza íí' ní'in níso nị' ya vii nasíkuiti kúñá'nú nị' yá vane tuun' kujianute nuva nị'. ²⁷ Jee kuíre chuichí nị' rá najiá'á' íí' nị' jee nastútú ráa rá ñivi nkaji

Ndiosí', ne nuun' ni kúmí' ichi ñiví, ne íyo ka' ichi ñiví, jín ne íyo ka' ichi antiví yata' ñiví.

²⁸ 'Ntañú'ún ka'vi ini' rán jie'e' yutun higo, jee kutu'va rán tu'un kúnkunuún ya'á. Retún ya núyuté na'á yutun jee néneyuté na'á yuku', ya jíní' rán ya vaji nkuyatin tiempú' níí'. ^{13:28} ²⁹ Suni sukuán sáá kuni' rán ya kuvi rá tiñu ya'á ya nkachi' nì', saájee kuká'nú ini' rán ya ya vaji kuyatin nì'. Ya kuéntá' vaji kivi nì' yuvé'í. ³⁰ Máá náá' vá káchí' nì' nuun' rán ya nsú nì'í rá ñivi ya'á ya tékú' ráa sáá kune'yá ráa rá seña ^{13:30}, kuvi' ráa ne kuvi nì'í rá tiñu ya nkachi' nì'. ³¹ Súkún jín ñiví ya'á kinaan' ráa, soo rá tu'un káchí' nì', ni nsá' kinaan'-a chi nì'í sikunkuvi.

³² 'Soo kivi' yukuán jín na "hora" ya kuvi rá tiñu nkachi' nì', ni iin ntuná' jíní' maa. Ni rá najiá'á' íí' Ndiosí', ya néé' antiví. Ni maání' ya kúvi nì' se'ya Ndiosí'. Métú'ún tátá' nì' vá jíní' maa. ³³ Nito koo rán maárán. Ku'un xú'ún ini' rán. Jee kakan' tá'ví' rán nuun' Ndiosí', chi ntu jíní' rán na tiempú' kuvi-i. ³⁴ Sukuán íyó kuéntá' íyó iin tee ya nkene-e ve'i-i jee kua'an' íká-a. Jee ne ntiá'an kene re', jee njia'a re' ta iin nuun' rá musú' re' tiñu sá'á ráa, sáva kuneen kuéntá' ráa ve'i re'. Jee ntatúní' re' nuun' tee kúmí yuvé'í, ya nito koo-o. ³⁵ Saáva nito koo rán, chi ntu jíní' rán na "hora" kiaa' Ito'o'í xí ve'i: á yankuáá', áxí savañuún, áxí nikín sáá kána stó'o, áxí yane'en'. ³⁶ Nito koo rán maárán, sáva retú sanaan' nenta nì' jee koo tu'va rán, kuéntá' retú nenta sanaan' tee xí ve'i, jee ntu nání'in' sanaan' re' musú' kixí'. ³⁷ Rá tu'un káchí' nì' nuun' rán ya'á, nuun' nì'í ñivi káchí' nì' maa. ¡Nito koo rán maárán! —nkachi' Jesús.

^{13:28} Verano ví tu'un ya'á, soo nuun Israel ntu kúun savi' tiempú' verano. Yukuán kúun savi' invierno. Verano kúvi rá yoo' Junio, Julio, jín Agosto ya kúvi-i tiempú' níí'.

^{13:30} Tu'un ya'á ví "esta generación": kúvi kachi'-ó rá ñivi ya tékú' ráa tiempú' nkachi' Jesús tu'un ya'á, áxí rá ñivi kuteku' sáá kuni' ráa rá seña vá, áxí tata' ya'á (tata' Israel)

Nátú'ún raa nasa tiin raa Jesús

14 ¹ Ìñajee niyo uvi' ka' kivi' jee koo viko pascua ^{14:1} jín viko yáji' raa ixtatílá' ya ntu yíí "levadura". Jee rá sutu' kúná'nú jín rá escriba, núkú raa nasa kuvi xiná'ví raa Jesús, jee tiin raa re', jee ka'ni' raa re'. ² Chi nkachi' raa:
—Nsá tiin-ó maá kivi' íyó viko, sáva ntu távi' rá ñivi yó.

Ìn ña'an nchisó "aceite" jiávi' xini' Jesús

³ Nnee' Jesús ñuun Betania ini' ve'i Simón, ya nno'o-o kue'i' té'yú' naní "lepra". Ni néé' re' nuun' "mesa" yáji' re', jee nkenta ñn ña'an nuun' re'. Ína'á ña ñn tino'o' lúli yuu', naní "alabastro", ñú'ún chitú "aceite" maa. Aceite vá kúvi ninu'un nardo nute jiávi' jee yíyá'ví víí. Jee ntá'ví ña tino'o' vá, jee nchisó ña "aceite" vá xini' re'. ⁴ Saájee rá ñivi ká'vi ni ñí yukuán nkiti' ini' raa jee nkachi' raa nuun' tá'an raa:

—¿Nachi nsikínaan' ña "aceite" jiávi' vá? ⁵ Chi kuvi xikó "aceite" jiávi' vá, nékúvi, ya kúvi ya'vi ñn ñivi ya újí' yoo'. Jee kuvi ku'va xu'ún vá nuun' rá lá'ví, nékúvi —nkachi' sava raa nkakuíyu'ú raa nuun' ña.

⁶ Soo Jesús nkachi' nuun' raa:

—Kusaá rán ña. ¿Nakui chi xtáñá'an rán ña? Chi ñn tiñu va'a ví ya nsá'á ña nuun' nu'u'. ⁷ Chi sukuáni íyó rá lá'ví jín rán. Jee resá kuíni rán, jee kúvi sa'á rán ya vá'a jín raa. Soo nu'u', nsá ñínkání kune' ni' jín rán. ⁸ Nsa'á ña nakua' nkunei' ña. Nchi'i ña "aceite" vá yikikúñu ni', sáva sa'á stáko yachi' ña nu'u', ne ntiá'an se'í raa nu'u'. ⁹ Jee máa naa' vá káchí' ni' nuun' rán, ya né ni ví nkuvi nuun' stekútu'ún raa tu'un vá'a Ndiosí' kuaíyó ni' ñiví, jee suni nakani raa ya nsá'á ña, sáva nakú'un ini' rá ñivi ña —nkachi' Jesús nuun' raa.

^{14:1} Maá pascua kúvi ñn viko ya sá'á rá ñivi Israel, sáva náku'un ini' raa, ya Ndiosí' nchuichí najiá'á íí re' xini' raa jee nsikáku re' raa ntava' re' raa ñuun' Egipto.

**Núkú Judas sáá naku'va re' Jesús nuun'
rá tee néetiñu íñí siki' re'**

¹⁰ Saájee Judas Iscariote, ya kúvi ñin rá ni úxúvi' tee, ña'an' re' nuun' rá sutu' kúñá'nú, sáva sukuíta re' Jesús. ¹¹ Jee sáá nteso'o ráa re', jee nkusi' ini' ráa. Jee nchiso' yu'ú ráa ya ku'va ráa xu'un nuun' re'. Saájee nnu'kú re' sáá kuvi naku'va re' Jesús xintíin ráa.

Xíní Ito'o'-ó

¹² Jee kivi' xí'nañú'ún viko yáji' rá ñivi Israel ixtatílá' ya ntu yí'í “levadura”, jín sáá jiá'ní' ráa lanchi lúli sókó' ráa ya yáji' ráa viko pascua. Jee rá tee súkuá'a jín Jesús, níkatu'ún ráa re': —¿Né nú' kuíni nú ya kisa'á stákoo rán', sáva kuxíní-ó viko ya'á?

¹³ Saájee ntaji' re' uvi' ni rá tee súkuá'a re' ráa, jee nkachi' re' nuun' ráa:

—Kuá'an rán ne ñuun ká'nú, jee yukuán naketá'an rán ñin tee ya niso ñin kiyi' ñú'ún nute. Kunikin' rán maa. ¹⁴ Jee nuun' kivi' re', jee kachi' rán nuun' tee xí ve'i vá: “Maá Mestrú' káchí': ¿Né nú' íyó ñin ini' ve'i kunee' ni' nuun' kuvi kuxíní ni' viko Pascua jín rá tee kútá'an jín ni' súkuá'a ni' ráa?” ¹⁵ Jee suvire' xiné'én' re' nuun' ránó ñin ini' ve'i ká'nú yósó' tá'an, ya ni'i ya íyó stákoo. [Yukuán] sa'á stákoo rán ya kuxíní-ó —nkachi' Jesús nuun' ráa.

¹⁶ Jee nkene ni núví' rá tee, ya súkuá'a re' ráa, jee nkenta ráa ñuun ká'nú. Jee nñani'in' ráa [ni'i] sáni nkachi' re' nuun' ráa. Jee nsá'á stákoo ráa ya kuxíní ráa viko pascua.

¹⁷ Sáá nkuaa' jee nkenta Jesús jín ni úxúvi' rá tee. ¹⁸ Sáá néé' ráa nuun' mesa, yáji' ráa, jee nkachi' Jesús nuun' ráa:

—Máa náá' vá káchí' ni' nuun' rán ya ñin ráno'ó vá naku'va-a nu'u'. ñin ya néé' yáji' nká'nú jín ni' ví-i —nkachi' Jesús.

¹⁹ Saájee suviráa nkijié'é nkukuéká ini' ráa, jee nkijié'é ta ñin ta ñin ráa káchí':

—¿Á nsú nu'u' ví-i?

Inka ka' nkachi':

—¿Á nsú nu'u' ví-i?

²⁰ Jee nkachi' re' nuun' raa:

—Hn ya úxúvi' rán kúvi-i. Hn rán ya xínáji ixtatílá' ini' ko'o' jín nì' ví-i. ²¹ Chi nu'u', ya nkenta kúvi nì' se'ya ñivi ñiví, íyó nijia kì'in' nì' kuvi' nì', sáni káchí' nuun' tutu' níso tu'un Ndiosí'. Soo, jna ná'ví ka' tee vá ya naku'va-a nu'u'! Va'a ka' ví-i retá ntu nkáku-u nékui —nkachi' re'.

²² Jee ni yájí' raa, jee ntiin Jesús iin ixtatílá', jee níkatá'ví re' nuun' Ndiosí'. Jee kuíre ña'nu' re' maa, jee njia'a re' maa nuun' raa, jee nkachi' re' nuun' raa:

—Tiin rán maa. Ya'á ví ñuné'yú' nì'.

²³ Jee kuíre ntiin re' iin vasú', jee njia'a re' nkuta'ví' re' nuun' Ndiosí', jee njia'a re' maa nuun' raa, jee ni'i ntáká raa maa. ²⁴ Jee nkachi' re' nuun' raa:

—Ya'á ví ñiñí' nì' ya kati sáá kuno'o nì', sáva kakin' Ndiosí' tratú' jiáá, chi kuvi' nì' jie'e' rá kuachi kue'e' ñiví.

²⁵ Máá naa' káchí' nì' nuun' rán ya ni nsá ko'o nì' ka' nixi' ya vixí' kúun yokú'ú' uva, ne kivi' nako'o jiáá tuku nì' maa, sáá kenta tatúní' Ndiosí' nuun' ni'i ñiví —nkachi' Jesús.

Stékútu'ún Jesús ya kachi' Pedro ya ntu jíní'-i re'

²⁶ Sáá nkuvi nita raa yaa' himno, ya nákuetú'ún-u Ndiosí', jee kuíre nkene raa kuá'an' raa nuun' yuku naní Olivos.

²⁷ Jee nkachi' Jesús nuun' raa:

—Ntáká rán kininkava nayú'ví rán jee xinóo rán nu'u' yakuáá' vitan. Chi sáni káchí' nuun' tutu' níso tu'un Ndiosí': “Ka'ni' nì' tee náka lanchi jee kutenuun rá lanchi”. ²⁸ Soo retú nnateku' ií' nì' nteñu rá ní'i', jee xína nì' ka' kì'in' nuun' Galilea nsú ka' suvirán —nkachi' Jesús nuun' raa.

²⁹ Saájee Pedro nkachi' nuun' re':

—Súnika' ntáká raa nayú'ví jee xinóo raa nó'ó, soo nu'u' chi ntuví.

³⁰ Jee nkachi' Jesús nuun' re':

—Máá náá' vá káchí' nì' nuun' nú ya: Yakuáá' vitan, níkin ne ntiá'an ka' kana stó'o ya úví' íchí, unì' íchí suvinú vá kachi' ya ntu jíní' nú nu'u' —nkachi' Jesús nuun'-u.

³¹ Soo nì'in ka' nka'an' Pedro:

—Súnika' íyó kuvi' nì' jín nú, soo ni nsá' kachi' nì' ya ntu jíní' nì' no'ó.

Jee suni sukuán nkachi' ntáká raa.

Jíkán' tá'ví' Jesús nuun' naní Getsemaní

³² Jee nkenta Jesús jín rá tee súkuá'a re' raa ñin nuun' naní Getsemaní. Jee nkachi' re' nuun' raa:

—Kunee' rán ya'á ni jíkán' tá'ví' nì' nuun' Ndiosí'.

³³ Jee nke'en re' Pedro, Jacobo jín Juan, jee nkijíé' nkukuí'yá ini' re' jee nnani'vi ví'í ini' re'. ³⁴ Jee nkachi' re' nuun' raa:

—Kúkuéká nasíkuiti' ini' nì' ne kuéntá' reá ya jí'í' nì'.

Kunetu rán ya'á, jee kunee nito rán —nkachi' re' nuun' raa.

³⁵ Saájee Jesús nika re' ntí ka' ichinúún', jee ñakava nei re', jee níkatá'ví' re', vá reá kuvi jee nkúno'o re' tunó'ó vaji síkì' re' kivi' yukuán. ³⁶ Jee níkatá'ví' re':

—¡Abba! ^{14:36} ¡Tátá' nì'! Nì'i nuun' vá kúvi sa'á nú. Sííyo nú “copa” tunó'ó kiji kuno'o nì' ya'á. Soo koto sá'á nú ñakuá' kuíni nì', chisa' sa'á sáni kuíni nú —sukuán nnakuetu re'.

³⁷ Jee nnikó re', jee kixí' raa nnani'in re' raa. Jee nkachi' re' nuun' Pedro:

—Simón, ¿á kixí' nú? ¿Á ntu nkúvi kunito nú ni ñin “hora”?

³⁸ Koo nito rán jee nakuetu rán, ya koto síkúvi ini' rán kininkava rán nuun' xinóo rán ya kuiñi nì'in rán jín nu'u'. Íyó nijia ya nú'ún káñá ánima' rán síkúnkuvi va'a rán, soo táyá' yíkikúñu rán —nkachi' Jesús nuun' raa.

³⁹ Jee kuñakuetu tuku re', jee suni nuún nkachi' tuku re' tu'un ya ya nkachi' re'. ⁴⁰ Jee nenta tuku re', jee kixí' tuku raa

^{14:36} Tu'un Hebreo ví Abba, ya kuíni kachi' tátá'.

nnani'in' re' ráa, chi ne kúvéi ma'ná nuun' ráa. Jee ntu nkútúní' ini' ráa ná nnaixiníko ráa nuun' re'.

⁴¹ Jee nnenta re' ya úní' íchí, jee nkachi' re' nuun' ráa:

—¿Á kixí' ii' rán jee nájiávi rán? Ya nkuvira. Ya nkenta “hora”. Kune'yá rán. Su'va naku'va ráa nu'u', ya nkenta kúvi ni' se'ya ñivi ñiví, xintín rá ñivi kuachi. ⁴² Nakoo rán. Nkó'ón' rán'. Jee kune'yá rán. Tee ya naku'va-a nu'u' ya vakuyatin-i —nkachi' Jesús.

Ntiin ráa Jesús

⁴³ Ni ká'an' ii' re', jee ntañú'ún kuiti', nkenta Judas, ya kúvi iin rá ni úxúvi' tee vá. Jee nkenta kue'e' ñivi jín re' ya ína'á ráa yuchi' espada jín yutun. Rá ñivi vá ví rá ntají rá sutu' kúñá'nú, jín rá escriba, jín rá tee kúñá'nú nuun' ñivi Israel.

⁴⁴ Jee Judas, ya naku'va re' Jesús nuun' ráa, njia'a re' iin seña nuun' ráa. Jee nkachi' re':

—Tee ya teyu'ú ni', suvi ví ya nánukú rán. Tiin rán maa. Jee kunaka kutú rán maa —nkachi' Judas.

⁴⁵ Sáa nkenta re', jee ntañú'ún kuiti' nkuyatin re' nuun' Jesús, jee nkachi' re' nuun'-u:

—Mestrú'.

Jee nteyu'ú re' maa. ⁴⁶ Saájee ntiin ráa maa kua'an' ráa jín-i.

⁴⁷ Soo iin rá íñi yatin jín Jesús ntava' re' yuchi' espada re', jee nkuun re' maa so'o iin rá musú' sutu' kúñánú ka', jee kuísá ñe'ne' re' so'o-o. ⁴⁸ Jee nkachi' Jesús nuun' ráa:

—¿Á vaji rán jín yuchi' jín yutun sáva tiin rán nu'u', kuéntá' reá iin tee kuí'ná ví ni', rúja? ⁴⁹ Ni kivi' niñi ni' jín rán ini' chíké'i veñu'un ká'nú, jee nxiné'én' ni' jee ntu ntiin rán nu'u'. Soo sukuán kúvi sáva sikúнкуvi sáni káchí' nuun' tutu' níso tu'un Ndiosí' —nkachi' Jesús nuun' ráa.

⁵⁰ Saájee ntáká rá tee súkuá'a re' ráa nke'e ráa nxinóo ráa re' jee ninu ráa.

Iin tee súchí yá ninu

⁵¹ Jee iin tee súchí nnikin' re' Jesús. Jee nniji nká'nú re' kuachi iin sa'ma vítá ni. Jee ntiin ráa re'. ⁵² Soo nke'e re' nxinóo re' sa'ma vítá vá, jee íyó ñiín re' ninu re'.

Ííí Jesús nuun' rá tee kúñá'nú nísotíñú xíná'má ráa re'

⁵³ Jee ñanaka ráa Jesús nuun' sutu' kúñá'nú ka'. Jee nkutútú ntáká rá sutu' kúñá'nú, jín rá tee kúñá'nú, jín rá escriba.

⁵⁴ Jee nnikin' íká Pedro ráa, ne nkenta re' chíké'i nées' ini' ve'i sutu' kúñá'nú ka'. Jee nées' re' jín rá ñivi kúmí yuvé'í, núvixin' re' yunú'ún'.

⁵⁵ Saájee rá sutu' kúñá'nú jín ntáká rá jié'né' kuachi nnukú ráa rá tee jiá'a yá naá' siki' Jesús, sáva ka'ni' ráa maa. Soo ntuná' nnáni'in ráa. ⁵⁶ Chi kue'e' ñivi nsanáa' tú'ún ráa siki' re', soo ntu nkúnuún ka'an' ráa jié'e' yá káchí' ráa. ⁵⁷ Jee tee ká'ví ni nnakuiñi' nichí jee nsanáa' tú'ún ráa siki' re' jee nkachi' ráa:

⁵⁸ —Rá nu'u' nteso'o yá nkachi' re': “Suvini' xináán' ni' veñu'un ká'nú ya'á, yá nsa'á jín na'á rá tee, jee kivi' úní' nasa'á ni' inka ka', yá ntu sá'á rá tee jín na'á-a” —nkachi' ráa.

⁵⁹ Jee ni sukuán ntu nkúnuún ka'an' ráa jié'e' yá nkachi' ráa.

⁶⁰ Saájee nnakuiñi' nichí maá sutu' kúñá'nú ka' nteñu ráa, jee nikañu'ún re' Jesús:

—¿Á ni nká'án' kuiti' nú? ¿Ná kúvi yá naá' jiá'a ráa siki' nú?

⁶¹ Soo nín íyó re', jee ntuná' nnáxiníko re'. Jee inka ichi ka' nikañu'ún tuku sutu' kúñá'nú ka' maa, jee nkachi' re' nuun'-u:

—No'ó, ¿á kúvi nú Cristo, yá kúvi se'ya Ndiosí', yá netu' kúvi re'?

⁶² Jee nkachi' Jesús:

—Nu'u' ví-i. Jee nu'u', yá nkenta kúvi ni' se'ya ñivi ñivi, kuni' rán nu'u' kune'e' ni' xiín ichi kuá'á Ndiosí' yá níso fuerza íí' nuun' ni'i, nuun' kúñá'nú ni' jín re'. Jee kuni' rán niji ni' nteñu viko' súkún —nkachi' re' nuun' ráa.

⁶³ Saájee maá sutu' kúñá'nú ka' nnatá re' sa'ma re', sáva stúvi re' nuun' ni'i ya kítí nasíkuiti' ini' re'. Jee nkachi' re':

—¿Na nuun' jiniñú'ún-ó ka' ñivi sanáa' ya naá' síkí' re' nuun'-ó, rúsa? ⁶⁴ Chi nteso'o rán ya nka'an' niva'a re' nne'yá re' Ndiosí'. ¿Naja íyó kúní' rán, rúsa? —nkachi' sutu' kúñá'nú ka'.

Jee ntáká ráa nsanáa' ráa ya néíká kuvi' re'. ⁶⁵ Jee kélín ráa nkijíé' tiésíí ráa nuun' re'. Jee ñasi' ráa nuun' re', jee jiá'a ráa re' jín yíkí ráa. Jee káchí' ráa nuun' re':

—Kachi' nú ya stúvi ndiosí' nuun' nú.

Jee rá tee kúmí ráa re' nkatu' ráa nuun' re'.

Pedro káchí' ya ntu jíní' re' Jesús

⁶⁶ Jee íñí Pedro chiji nuun' íyó chíké'i ini' vé'í. Jee nkenta iin ña'an kúvi musú' sutu' kúñá'nú ka'. ⁶⁷ Jee sáá nini' ña ya núvixin' Pedro yunú'ún', jee nnakune'yá va'a ña nuun' re', jee nkachi' ña nuun' re':

—Jee suni no'ó ranika' nkutá'án nú jín Jesús, tee kúvi ñuun Nazaret.

⁶⁸ Soo maáre' nkachi' ntuví, jee nkachi' re':

—Ni ntu jíní' ni', ni ntu jiáku'un ini' ni' ya káchí' nú.

Jee vakene re' jee nkenta re' ichi yuvé'í chíké'i. Jee nkana stó'o.

⁶⁹ Jee sáá nini' tuku musú' vá re', jee nkijíé'é tuku ña nkachi' ña nuun' rá íñí yukuán:

—Tee ya'á kúvi iin rá kútá'án jín Jesús.

⁷⁰ Soo tukuni nkachi' re' ya ntuví.

Sáá nkunúún ka', tukuni rá ñivi íñí yukuán nkachi' ráa nuun' Pedro:

—Kúvi nijia nú iin rá kútá'án jín Jesús, chi tee Galilea kúvi nú, [chi kuéntá' ká'án' ráa ká'án' nú].

⁷¹ Soo nkijíé'é re' nkachi' re' ya xinó'o Ndiosí' re' retú ntu ká'án' naa' re'. Jee nsanáa' re' ichinúún' Ndiosí':

—Ntu jíní' ni' tee ya'á, ya ká'án' rán jie'e'-e.

⁷² Jee ntañú'ún kuiti', nkana stó'o ya úví' ichi. Jee nñaku'un ini' Pedro ya nkachi' Jesús nuun' re': "Nē ntiá'an ka' kana stó'o ya úví' íchí, uní' íchí kachi' nú ya ntu jíní' nú nu'u" nkachi' Jesús. Jee sáá nñaku'un ini' re' tu'un vá, jee nna'yu' re'.

Íñí Jesús ichinúún' Pilato

15 ¹ Jee yane'en', nñatú'ún rá sutu' kúñá'nú, jín rá tee kúñá'nú, jín rá escriba, jín ni'i rá inka ka' tee yí'í justicia ñá'nú ya néé' kuéntá' ráa nuun' Israel. Jee ni'ni' ráa Jesús, jee nnaka ráa maa, jee nñaku'va ráa maa xintíin Pilato, ya kúvi tee ñuun Roma, ya tátúní' nuun' ñuun Israel. ² Jee nxiná'má' Pilato re':

—¿Á no'o' kúvi “rey” tátúní' nuun' rá ñivi ñuun' Israel? Jee nñaxiní' Jesús nuun' re':

—No'ó káchí' nú maa.

³ Jee nxikóñá'án rá sutu' kúñá'nú re' kue'e' ví'í kuachi.

⁴ Saájee tukuni nīkatu'ún Pilato re':

—¿Á ni ntuná' náxiní'kó nú? Kuni' chi kue'e' kuachi xíkóñá'án ráa no'ó.

⁵ Soo Jesús ntuná' nñaxiní'kó-o ka'. Saáva ntiví xini' Pilato.

Nsanáa' ráa ya kuvi' Jesús

⁶ Soo ta viko Pascua, sukuáni siáá Pilato iin rá tee násí' vekaa ya jíkán' rá ñivi Israel. ⁷ Jee íyó iin tee naní Barrabás. Yí'í re' jín rá inka tee ini' vekaa, chi nkantá'án ráa jín rá tee nísotíñú jee nsa'a re' niyi. ⁸ Jee nkenta kue'e' ñivi ya nkijié' jíkán' ráa nuun' Pilato, ya sa'a re' sáni ya sá'a re' ta viko vá.

⁹ Saájee nīkatu'ún Pilato ráa:

—¿Á kuíni rán ya siáá nī' “rey”, ya tátúní' nuun' rá ñivi Israel, rúja?

¹⁰ Nkachi' re' su'va chi nini' re' ya tá'vi ini' rá sutu' kúñá'nú né'yá ráa Jesús. Jie'e' saáva njia'a ráa maa nuun' re'. ¹¹ Soo rá sutu' kúñá'nú vá nsiká'án' ráa rá ñivi, ya kakan' ráa, ya siáá' re' Barrabás kiji-i nuun' ráa nsú ka' Jesús.

¹² Saájee Pilato nnaḡiní'kó tuku nuun' ráa:

—¿Ná sa'á nì' jín maaré' yá káchí' rán yá kúvi “rey” yá tátúní' nuun' rá ñivi Israel, rúja?

¹³ Jee tukuni nkanajín ráa:

—¿Tekaa maa nuun' kurúsi'!

¹⁴ Soo Pilato nkachi' nuun' ráa:

—¿Na kui? ¿Ná kúvi yá nívá'a nsá'á re', rúja?

Soo suviráa saa nxiní'in ráa ka' nkanajín ráa:

—¿Tekaa maa nuun' kurúsi'!

¹⁵ Saájee Pilato kuíni re' kinqo va'a re' jín rá ñivi, jee nsíáá re' Barrabás. Jee nchí'i rá soldado yo'o Jesús nsá'á re', jee njia'a re' maa nuun' ráa, sáva tekaa ráa maa nuun' kurúsi', sáva ka'ni' ráa maa.

¹⁶ Jee kuíre ñanaka rá soldado re' chíké'i néé' ini' vetíñú, naní Pretorio. Jee nnaštútú ráa ntáká rá soldado. ¹⁷ Jee nnašikúnijin ráa iin sa'ma kání lí'i maa, kuéntá' sa'ma “rey”. Jee nchutá'án tiyu' ráa iin “corona” iñu, jee nchu'un ráa maa xini' re'. ¹⁸ Jee nkijíé' ráa nka'an' u'vi' ráa kuéntá' nka'an' yíñú'ún ráa ni ka' nuun' re':

—¿Na ka' netu' ka' kúvi “rey”, yá tátúní' nuun' rá ñivi Israel!

¹⁹ Jee nkuun ráa iin tuxíi xini' re', jee ntiesíí ráa nuun' re'. Jee nñakuíñi íti ráa nuun' re', sáva sa'á ráa ni ka' yíñú'ún ráa nuun' re', kuéntá' iin “rey”. ²⁰ Sáá nni'i nsá'á kátá ini' ráa nne'yá ráa re' sukuán, jee nsíyo ráa sa'ma lí'i nñu'un re', jee nnašikúnijin tuku ráa sa'ma re' maaré'. Jee ntava' ráa re' sáva tekaa ráa re' nuun' kurúsi' sáva kuvi' re'.

Ntekaa ráa Jesús nuun' kurúsi' jee nì'i' re'

²¹ Jee yukuán kuajia'a iin tee, jee ntetuvi ráa re' kuniso re' kurúsi' Jesús. Naní re' Simón, kúvi re' tee ñuun Cirene, jee kúvi re' tátá' Alejandro jín Rufo. Jee vaji re' iin kuariá'. ²² Jee kuánaka ráa Jesús nuun' naní Gólgota, yukuán kúni káchí': yiki xíní' niyi. ²³ Jee njia'a ráa nixi' uva nsakanuun ráa jín

sujie uva' naní mirra. Soo ntu ní'i re' maa. ²⁴ Jee ntekaa ráa re' nuun' kurúsi'. Jee ntasáva ráa sa'ma re'. Nsikí ráa suerte sáva kuni' ráa né iin ráa vá nì'in' maa.

²⁵ Kúvi kajin' yane'en', sáá ntekaa ráa re' nuun' kurúsi'.

²⁶ Jee kuá' nxikóná'án ráa re', sukuán ntee ráa nuun' tutu', ya ntekaa ráa xini' kurúsi', ya káchí': "Rey ya tátúní' nuun' rá ñivi Israel". ²⁷ Jee ntekaa ráa uvi' rá tee kuí'ná jín re' jee ta nuun' ráa kurúsi' ráa, iin ichi kuá'á re' jee iin ichi sátín re'.

²⁸ [Jee nsikúnkuvu sáni ya káchí' nuun' tutu' níso tu'un Ndiosí': "Ntiin kuéntá' ráa ya nkuvi re' kuéntá' iin rá tee sá'á kuachi".]

²⁹ Jee rá ñivi jiá'a yukuán ntenuun ráa re', jee nchisó íká ráa nuun' ráa nuun' re', jee nkachi' ráa:

—¡Ja! No'ó ví ya kani' veñu'un ká'nú, jee uni' kivi' nane'en nú maa. ³⁰ Sikáku maánú jee nuun nú nuun' kurúsi' —nkachi' ráa nuun' re'.

³¹ Suni sukuán rá sutu' kúná'nú jín rá escriba nka'an' u'vi' ráa nne'ya re', jee nkachi' ráa nuun' iin inka ráa:

—Rá inka ka' ñivi nsikáku re', soo ntu kúvi sikáku re' maaré'. ³² ¡Cristo! ya kúvi "rey" ya tátúní' nación Israel, íyó nuun re' nuun' kurúsi' ntañú'ún, sáva kuni'-ó jee inu ini'-ó maa —nkachi' rá sutu' kúná'nú.

Jee rá inka ka' tee níntakaa nuun' rá kurúsi' jín re', suni ntenuun' ráa re'.

Nì'ì' Jesús

³³ Sáá nkenta sava nuví, jee nnuneen' nì'ì nuun' ñu'ún, jín ne kauni' yánini. ³⁴ Jee maá kauni', nkanajín nì'in Jesús:

—¡Eloi! ¡Eloi! ¿Lama sabactani?

(Tu'un ya'á kuíni kachi': ¡Ndiosí' nì'ì! ¡Ndiosí' nì'ì! ¿Nakui chi nke'e nú nxinóo nú nu'u'?)

³⁵ Jee kélín ráa íñi yukuán, sáá nteso'o ráa ya'á, nkachi' ráa:

—¡Teso'o rán! Kána re' Elías ya nkuvi profeta.

³⁶ Saájee ninu iin tee jee nchunáji re' iin tia'ma' nuun' nixi' uva iyá, jee nchisó re' maa xini' iin yutun, jee njia'a re' vá nuun' Jesús, sáva ko'o-o vá, jee nkachi' tee vá:

—Kunetu-ó. Jee kuni'-ó retú kiji Elías xinúun re' maa.

³⁷ Soo kuayú'ú Jesús nkanajín re' jee ni'i' re'. ³⁸ Jee sa'ma ká'nú nintakaa ñumá'ñú jiási' ini' ve'i íí' ví'í ini' veñu'un ká'nú, jee nñatasáva ne xini'-i jín ne jie'e'-e. ³⁹ Jee maá “capitán” tátúní' nuun' rá “soldado” vá íñí re' ichinúún' Jesús. Jee sáá nteso'o re' ya nkanajín-i su'va jee nini' re' ya su'va ni'i'-i, jee nkachi' re':

—Máá náá' vá nkuvi nijia tee ya'á se'ya Ndiosí'.

⁴⁰ Jee suni niñi rá ña'an nne'yá íká raa. Jee nteñu raa niñi María ñuun Magdala, jín Salomé, jín María, náná' José jín Jacobo, ya súchí ka'. ⁴¹ Jee sáá nnee' Jesús Galilea, jee rá ña'an ya'á nnikin' raa Jesús, jee nchineí raa re'. Jee suni niñi kue'e' ka' rá ña'an nkiji jín ré' ñuun ká'nú Jerusalén.

Nse'í raa Jesús

⁴² Sáá nini kivi' yukuán, jee kúvi tiempú' sástákoo raa, chi kúvi-i ñin kivi' kúní' ka' jee kenta kivi' nájiáví raa. ⁴³ Jee nkenta José, tee ñuun Arimatea. Jee kúvi re' tee yí'í “justicia” ñá'nú, ya íyó ñá'nú rá ñivi nuun' re'. Jee suni íyó tuneí ini' re' maá kivi' tátúní' Ndiosí' nuun' ni'i' ñivi. Jee nñasánei re' ini' re', jee ña'an' re' nuun' Pilato, jee nikan' re' ñuné'yú' Jesús.

⁴⁴ Jee ntiví xini' Pilato ya ya ni'i' Jesús. Jee nkana re' capitán, jee nikanu'un re' maa, retú ya ni'i' Jesús. ⁴⁵ Jee sáá nkuká'nú ini' re', ya nkachi' capitán, ya ya ni'i' Jesús, saájee njia'a re' ñuné'yú' vá nuun' José. ⁴⁶ Jee nke'en re' ñin sa'ma kuíjín va'a. Jee nxinúun re' ñuné'yú' vá, jee nsukún re' maa. Jee nchu'un re' maa ini' yavi ve'i niyi nuun' ya nkaan' raa ne íka' kava. Jee nchina'an raa ñin yuu' máá ká'nú nsikótíyu raa maa yu'ú yavi vá, sáva kasi' raa maa. ⁴⁷ Jee María ñuun Magdala, jín María náná' José, nini' raa nuun' nse'í raa ñuné'yú' Jesús.

Nnateku' ii' Jesús

16 ¹ Sáá njia'a kivi' nájiáví, jee María ñuun Magdala, jín Salomé jín María náná' Jacobo, nke'en raa

“aceite” jiávixi' sáva kichisó raa maa nuun' ñuné'yú' Jesús.

² Jee ne'en' ví'í domingo, kivi' xí'nañú'ún ya semana, ña'an' raa nuun' yavi vá, sáa ntun' nkanii'. ³ Jee jíkátu'ún tá'an raa:

—¿Né iin xitá yuu' ká'nú yu'ú yavi vá?

⁴ Soo sáa nnakoto raa, jee nini' raa ya ya nkuiyo yuu' vá, súnika' máa ká'nú nasíkuiti' ví-i. ⁵ Jee nkivi' raa ini' yavi vá, jee yukuán nini' raa iin tee súchí néé' re' ichi kuá'a raa. Jee ñú'ún re' sa'ma kuíjín kání. Jee nyu'ví nasíkuiti' raa.

⁶ Soo nkachi' re' nuun' raa:

—Koto yú'ví rán. Jesús tee ñuun Nazaret ya nánukú rán, ya ní'i' nuun' kurúsi', ya nnateku' ii' re', ya nxínákóo Ndiosí' re' nkene re' nteñu rá niyi. Ya ntuví re' ka' ya'á. Kune'yá rán nuun' nyakin' raa maa. ⁷ Soo kuá'an kachi' rán nuun' rá tee nsukuá'a jín re', jín nuun' Pedro, ya xí'na re' ka' k'i'in' Galilea nsú ka' suvirán. Yukuán kuni' rán maa, sáni nkachi' re' nuun' rán —nkachi' tee súchí vá.

⁸ Saájee nkene kunu raa ne ini' yavi' ve'i niyi vá, chi nkijié' nkisi-i raa jee ntiví xini' raa. Jee ni iin nuun' ntuná' nkáchí' raa, chi nyu'ví raa.

Ntuvi Jesús nuun' María ña'an ñuun Magdala

⁹ [Sáa nnateku' ii' Jesús, yane'en' domingo kivi' xí'nañú'ún kájié' semana, jee xí'na ka' nuun' María ñuun Magdala ntuvi re'. Jee kúvi ña ña'an ya ntava' re' uxá' tachí' kíni. ¹⁰ Jee ña'an' ña, jee ñakachitu'ún ña nuun' rá ñivi nkutá'an jín re'. Jee kúkuéká ini' raa, jee ná'yú' raa. ¹¹ Soo sáa nteso'o raa ya nnateku' ii' re', jín ya nini' ña maa, soo ntu nínú ini' raa ña.

Ntuvi Jesús nuun' uvi' rá tee ya súkuá'a re' raa

¹² Jee kuíre ni jíka núv'í raa kuá'an' raa nuun' kuaría', jee sín ka' ntuvi Jesús nuun' raa. ¹³ Jee sáa kuá'an' raa jee nkachitu'un raa maa nuun' rá inka ka', jee suni ntu nínú ini' rává.

**Sikunisotíñú Jesús rá tee súkuá'a re'
ráa ya kuvi ráa apóstol**

¹⁴ Jee kuéé ka', ntuví Jesús nuun' rá ni ují' ñn tee, ni néé' ráa nuun' mesa kúxíní ráa. Jee nkuxeen re' nuun' ráa, ya ntu nínú ini' ráa, ya ni'in ánima' ráa, chi ntu nínú ini' ráa rá ñivi nini' ya nateku' ii' re'.

¹⁵ Jee nkachi' re' nuun' ráa:

—Kuá'án rán kuaíyó ñiví, jee stekútu'ún rán tu'un vá'a Ndiosí' nuun' rá ñivi kuaíyó ñiví, ya nsa'á Ndiosí'. ¹⁶ ñn ñivi ya kuneí ini'-i tu'un vá, jee kuanuté-e, jee nanitá'ví'-i. Soo ñn ya ntu kúneí ini' tu'un vá, jee sanáa' Ndiosí' siki'-i ya kuno'o-o. ¹⁷ Jee rá seña ya'á koo jín rá ñivi, ya kúneí ini' ráa nu'u', sáva stúvi-i ya íñí nì' jín ráa: Ya nuun' súvì nì' taníkín ráa rá tachi' kínì yí'í ñivi. Jee ka'an' ráa inka ka' nuun' tu'un, ya ntu jiáku'un ini' ráa. ¹⁸ Jee tiin ráa koo' xeen', jee ré ko'o ráa nute kútá'án jín ñu'un xeen', ntuná' kuno'o ráa. Jee suni chisó ráa na'á ráa nuun' rá kú'ví' jee nuvi rává —nkachi' Jesús.

Nnaa Jesús súkún

¹⁹ Saájee sáá njia'a ya nka'an' maá Ito'o'-ó Jesús jín ráa, jee nxináa Ndiosí' Jesús súkún. Jee ñakunee' re' ichi kuá'á Ndiosí' nuun' tatúní' re' jín-i. ²⁰ Jee nkeichí rá tee vá, jee ñín nstekútu'ún ráa tu'un vá'a Ndiosí', jee nchineí maá Ito'o'-ó ráa, jee nstúvi re' ya naá' ví tu'un vá jín seña ii' nsa'á re'. Saá koo. Amén.]